

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Johanne Hansen fra Als Husholdningsskole var over det ganske land kendt som en fremragende fortæller om levevilkårene i Ravensbrück.

Læs side 165-168

Kammeraternes Hjælpefond

Stiftet 1945

Henvendelse om hjælp i henhold til fondens fundats rettes til kontorchef, cand.jur. Hans Andersen, Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev. 53 86 55 59.

Henvendelse ang. feriehjemmet på Kegnæs rettes til overlærer Preben Feddersen, 5874 Lunde-borg, Hesselager. 62 25 14 77. (Der er 7 senge). Feriehomejnets adresse er: Flejmosen 4, Østerby, 6470 Syd-Als, Als. 74 40 53 42.

Tilsynsførende: Ejler Mortensen, Nørregade 6, 6440 Augustenborg, tlf. 74 47 17 04.

Medlemmer: Iflg. fundatsens paragraf 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre.

På fondens møde den 24. september 1977 besluttedes det, at fondens virksomhed især skulle samles om at videreføre feriehomejmet på Kegnæs, at videreføre bladet »Pigtraad« og at søge sikret, at 4. maj fortsat højtideligholdes i Ryvangen.

Forretningsudvalget:

Formand: Kontorchef, cand. jur. Hans Andersen.

Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev. Tlf. 53 86 55 59.

Næstformand: Civilingeniør Mogens Dyre,

Kærvej 14, 6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 86 26.

Kasserer: Skræddermester Povl Brandt, Glerupvej 19, 2610 Rødovre. Tlf. 42 91 13 72. Giro 1000 780.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg. Tlf. 86 81 07 09. Giro 1000 780.

Overlærer Preben Feddersen, Caroline Amalievej 11, Lunde-borg, 5874 Hesselager. Tlf. 62 25 14 77.

Den øvrige bestyrelse består af:

Kontorchef Niels Christian Andersen
Volmersvej 5, 6330 Padborg
Tlf. 74 67 31 53

Sektionschef Hans Bøjlund
Skovparken 7, 6000 Kolding
Tlf. 75 52 96 11

Direktør G. Jespersen
Gullestrupvej 7, 7400 Herning
Tlf. 97 12 11 84

Direktør Bernth Johannesson
Jacobys Allé 16, 2. th.,
1806 Frederiksberg C
Tlf. 31 31 86 86
Sommer 42 30 64 58

Læge Axel Jørgensen
Duebrødvej 14, 9000 Aalborg
Tlf. 98 10 15 80

Oberst K. Kjeldsen
Tingagerhomejmet, 5750 Ringe
Tlf. 62 62 31 63

Tandtekniker Leo Kæraa
Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg
Tlf. 86 27 04 28

Herreekviperingshandler
Carl Otto Larsen,
Lærkevej 6, 6440 Augustenborg,
Tlf. 74 47 11 60

General Fl. B. Larsen
Lundsgårdsvej 16, 4180 Sorø
Tlf. 53 63 59 20

Forvalter Axel Lauritzen
Lundtofteparken 42, 2. tv., 2800 Lyngby
Tlf. 42 88 12 42

Overbetjent Ejler Mortensen
Nørregade 6, 6440 Augustenborg
Tlf. 74 47 17 04

Redaktør Johs. Rasmussen
Omkulevej 9, 7100 Vejle
Tlf. 75 82 65 72

Provst Poul Riis
Hostrupsgade 9, 4200 Slagelse
Tlf. 53 53 35 34

Maskinmester H.P. Skjoldborg
Skovbrinken 9, 6400 Sønderborg
Tlf. 74 42 57 07

Fhv. bestyrer
Solveig Skjøtt
Dalso Park 128, 3500 Lille Værlose
Tlf. 42 48 56 74

Bladet

Pigtraad- Gestapofangen

ABONNEMENT, BLADREGNSKAB OG ANNONCER

Jens Erik Finderup
Gadstrupparken 3
4621 Gadstrup
42 39 09 91
Giro 9 31 54 54

Årsabonnement 80.- kr.
Udenfor Skandinavien betales
et portotillæg på 80.- kr.

Eventuelle fejl i besørgelsen af
bladet rettes hurtigst muligt
ved henvendelse til udleve-
ringspostkontoret.

REDAKTION

Johs. Fosmark
(ansvarshavende)
Chr. Winthers Vej 1
8600 Silkeborg
86 81 07 09

Kaj Christensen
Præstegårdsvænget 16
5210 Odense NV
66 13 80 10

TRYK

Fjerritslev Avis Offset

INDE I BLADET:

Julehilsen.....	155
Julen i Frøslev 1944	155
Julen derhjemme uden far	156
De fik ingen advarsel	158
Runde dage	160
Silkeborgdrenge blev generalmajor.....	162
Naziforsøg med jødiske børn.....	163
Grænsegendarm.....	164
Johanne Hansen og Ravensbrück.....	165
På udekomando i Buchenwald.....	168
Foreningene	171-178
Bøger	179

De følgende numre af vort
blad udkommer 15/2 og 15/4
1992. Stof må være redaktio-
nen i hænde senest en måned
før.

Fangesammenslutningens Rekreativsfond

Fonden, der er stiftet af SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45, yder støtte til rekreativophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningskema kan rekvireres hos formanden: Jakob Jensen, Højager 12, 3230 Græsted, eller i de enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75 pct. af rekreativopholdets samlede pris, dog max. kr. 4.000.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreativshjem, kuranstalter, sanatorier etc. Til ophold af mere feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningskemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret. Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreativopholdets arrangør, må skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted. Det må påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Neuengamme Foreningens Rekreativs- & Hjælpekasse til fordel for Frihedskampens Ofre

Adresse: c/o Frihedsfondens kontor, Æbeløgade 1, 2100 København Ø.

Midlerne fra salg af frimærker med overpris, til fordel for frihedskampens ofre og deres minde, udgivet i anledning af 40 års dagen - 4. maj 1985, uddeles til rekreativ formål eller -hjælp i særlige trangstiltfælde. Beløb kan søges af danske statsborgere, der er - eller vil kunne anderkendes - i henhold til lov om erstatning til besættelsestidens ofre § 1a.

Anmodning om ansøgningskema sendes til ovenstående adresse.

Pigtraad-Gestapofangen

NR. 7

DECEMBER 1991

46. ÅRGANG

Organ for Kammeraternes Hjælpefond og Sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940-45

Buchenwald-klubben · Dachau-klubben · Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen
Landsforeningen Gestapo-Fangerne · Foreningen af Gestapofanger fra besættelsen · Hannover-Stöcken-gruppen
Horserød-Foreningen · Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme
Ravensbrück-gruppen · Sachsenhausen-foreningen · Stutthof-foreningen · Theresienstadt-foreningen

JULEN 1991

Årets julehilsen skrives af fhv. sognepræst Mogens Severin Brandt, tidl. Århus tyske arrest

Vi har nok en trang til at opfatte julen og alt, hvad der hører til den som lutter glæde. Mon ikke vi ofte glemmer, at den måde, Gud valgte at sende verdens frelser til os, var at han blev født i en stald under de usleste forhold, og at de første, der hørte budskabet, var nogle af samfundets udstødte, der ene af alle hørte englenes jubel fra himlen. Og når vi synger julesalmer, synger vi om glæden, den store glæde for hele folket og os selv.

Men læser vi grundigt i salmebogen, så kan vi pludselig standse ved et enkelt ord eller en enkelt salme. Som for eksempel Grundtvigs »Velkommen igen Guds engle små«, hvor af og til sidste vers udelades på grund af sidste linje: »Lad julesorgen slukkes«. For Grundtvig var det så selvfølgelig at skrive sådan julenat 1825, da han sad alene oppe, mens kone og børn sov.

Han havde ikke som de fleste andre kunnet forberede en glad jul - tværtimod, han havde mistet sit præsteembede, var sat under livsvarig censur, og penge var der ingen af. Og da havde han som alle vi andre alene Gud og Hans julebudskab at holde sig til, og af hans menneskelige nød og faste klyngen sig til Guds ord skabtes så en af vores dejligste julesalmer - vel at mærke når vers 8 kommer med.

Sagen er jo, at vi mennesker nok gerne selv vil sørge for vores juleglæde med store forberedelser og en julefest,

hvor den egentlige juleglæde risikerer at blive overdøvet i vores fællesskab med hinanden - som vi da for øvrigt ikke skal se ned på.

Men der er mennesker iblandt os, for hvem julen ikke er glæde, men savn, sorg og ensomhed. Måske de må undvære fællesskabets fest blandt kære, der ikke er mere eller er langt fra dem. En del af dem, der læser dette, begynder deres jul ved et lys på en grav eller mindes en jul i en lejr, der bar et af helvedes mange navne.

Til dem lyder Guds eget julebud, det budskab der begynder med det lille sprogligt overflødige ord »men« - »Men det skete i de dage...« og netop derved fortæller, at her begynder Guds eget ord om Guds søn, der blev menneske for til evig tid at være menneskets bror, menneskets herre i glæde og i sorg.

En julesalme, vi næsten aldrig synger, handlet om netop det:

»Julebudet til dem der bygge
her i mørke og dødens skygge,
det er det lys, som aldrig slukket,
jager det stigende mulm på flugt,
åbnet udsigten fra det lave,
trøster mildelig mellem grave.«

Og Guds eget julebudskab begynder i usselhed og fattigdom med menneskers frelse som et hjælpeløst fattigt barn i en krybbe, men slutter med englejubelen og det store håb om fred på jorden.

Til julen 1991 venter vi i tro og håb til den Gud, der atter og atter minder os om sin kærlighed til den forvildede

verden, som vi er sat til at leve i og forvalte på eget ansvar.

De store forventninger vi for blot to år siden kunne sætte til en verden på vej mod mere fred, mere frihed, mere fællesskab - de forventninger er nok blevet til en erkendelse af, at virkeligheden stiller større krav end blot forhåbninger, men stadig stråler håbets lys, det lys der er håb i mørke, det lys som det er ethvert menneskes pligt at tænke og skærme som vores lille genskin som tegn på os og vores stræben efter fred og retfærdighed for alle på denne jord.

»Julebud under storm og torden
melder og giver fred på jorden.
...

Højt under medbør og dybt i sorgen,
fred for både i går og i morgen.«

Der er et meget banalt udtryk: »Julen er hjerternes fest«. Nej, julen er nogle af årets mange dage, hvor Gud hver eneste dag vil sige til hver og en af os, at han sendte sin søn til verden, også for at vi kunne genkende Ham i hvert medmenneske, der har hjælp behov.

Juleglæden - julesorg - :
»Julebudet til dem der græde,
det er vældet til evig glæde.
Glæd dig da kun du menneskesjæl,
stinger end ormen endnu din hæl.
Favn kun trøstigt hvad Gud har givet,
løft dit hoved og tak for livet!«

Glædelig jul 1991.

Julen 1944 i Frøslev

Højt fra træets grønne top
mangler juleskæret,
Tyskerne brutalt sa' stop,
lyset røg i vejret.
Lys vi fik alligevel,
ostelys vi laved selv,
de slår ud i flammer,
her i dette kammer.

Ganske vist, der stunder gi's,
hvor det kke luer,
når en omgang fængselsfis
præger vore stuer.
Freden genoprettes snart,
og vi har det atter rart
her i dette fængsel,
bortset fra lidt længsel.

Men det gav velsignet ro,
da vi så fik pakken,
frugten rigelig og god
sparsomt med tobakken.
Sådan gave er nok dyr,
men da vi så hastig ry'r,
blir den hurtigt borte
her i denne horde.

Vores bopæl har vi kær,
pigtråd os omringer,
hver gang vi den kommer nær,
går vi ikke længere,
hvad vi ønsker, skal vi få,
vi må bare vente på,
vores tid skal komme,
vintren snart er omme.

Børn, nu er jeg blevet træet,
kan ej spise mere,
vi har vær't i køkkenet
og organiseret.
Sådan går det allerbedst,
derfor fik vi denne fest,
julen varer længe,
koster ingen penge.

(Fra hæftet: Frøslevsange. Her gengivet fra Historisk Samling fra Besættelsestiden, Esbjerg.)

Jule- og nytårshilsener fra foreningerne

Landsforeningen, Gestapofangerne Aarhus afdeling	Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen
Erhvervshæmmede, Omegnsafdelingen	Dachau Klubben
Erhvervshæmmede, Esbjerg afd.	Erhvervshæmmede, Sydøstjysk afd: SEF.
Erhvervshæmmede, Odense afd.	Erhvervshæmmede, Sjællands afd.
Erhvervshæmmede, Aalborg afd.	Erhvervshæmmede, Århus afd.
Frihedskampens Erhvervshæmmede Sydfynsk afdeling	Foreningen af Gestapofanger fra Besættelsen
Landsforeningen Gestapofangerne Randers afdeling	Landsforeningen Gestapofangerne Sjællands afdeling
Landsforeningen Gestapofangerne	Hannover-Stöcken gruppen
Horserødforeningen	Neuengamme-Foreningen
Sachsenhausen-Foreningen	Sachsenhausen-Foreningen, Odense afd.
Stutthof-Foreningen	Theresienstadt-Foreningen
Landsforbundet af Buchenwaldklubben	Buchenwaldklubben, Nordjylland
Bernadottegården i Roskilde	

Personlige jule- og nytårshilsener

Dagmar og Villy Mørk Jensen, Thisted	E. Jakob Jensen, Græsted
Grethe og Chresten Karstensen, Haderslev	Anna og Axel Lauritzen, Lyngby
Lykke og J.E. Finderup Gadstrupparken 3, 4621 Gadstrup	Peter Møller Madsen Sjælør Boulevard 12, 2.tv., København SV
Solveig Skjøtt, Værløse	Christel og Johs. Fosmark, Silkeborg
Birthe Laugesen, Snerlevej 27, Nykøbing Mors	

Gidslernes familier måtte holde jul derhjemme uden far

Emmy og Anna fortæller: Vore mænd blev afhentet af tysk Gestapo efter at være »stukket« og indsat på Husmandsskolen i Odense, altså Gestapos hovedkvarter for Fyns-området.

Arrestationen

Jeg var hjemme sammen med mine to børn på henholdsvis 4 og 8 år, da Gestapo kom for at hente min mand. Jeg kunne ikke advare ham, så da han kom fra arbejde, fik han besked på, at han kunne lægge sine penge og nøgler fra sig, da han skulle til afhøring, som de sagde ville vare 1 til 2 timer. Emmy: »Det tog nøjagtig 18 måneder og 1 dag.«

Nogle dage senere, da Emmy ville gå til Husmandsskolen med sokker og varmt undertøj til sin mand, var han allerede sendt væk til KZ-lejr i Tyskland, hvilket lidt senere kunne læses i Fyens Stiftstidende den 25. november 1943, hvori der stod, at 31 odenseanere var afsendt, og her figurerede bl.a. Hans Chr. Eskildsens navn.

Det var iøvrigt Emmys tilidskvinde på Kamgarntspinderiet, hvor Emmy dengang arbejdede, der fortalte hende, at hendes mand var sendt i KZ-lejr, og da Emmy bad fri hos værkføberen, der var af nazistisk observans, sagde han: »Det skal du ikke være ked af, de - altså fangerne - får både smør og bananer.«

Emmy pointerede iøvrigt, at kollegerne på arbejdspladsen var meget forstående og medfølende, og at de hver måned indsamlede et beløb af deres - dengang ikke for store løn - til hende, som hun modtog.

Børnene græd

Annas erindring om hendes mands arrestation: »Peter gik hjemme og passede vore to børn, den ene var 5 måneder og den anden 13 måneder, og det gjorde han godt, men den dag, hvor han var blevet hentet, ligeledes af tysk Gestapo, kunne jeg ikke forstå, at børnene græd. Dog forstod jeg, at børnene var hos fru Petersen nedenunder vor lejlighed, hvilket tyskerne havde

sagt, at hun kunne passe dem, nu da Peter skulle til Husmandsskolen.«

Ifølge Fyens Stiftstidende den 20. december 1943: Tres danskere sendt til KZ-lejr i Tyskland, og her var Peter Damsgård Jensens navn nævnt.

Ligesom Emmy gik også Anna ud på Husmandsskolen, men hun kom ikke til at tale med Peter, da han lige havde været i forhør i kælderen, så hun fik kun set et glimt af ham fra porten.

Tiden, der fulgte

Alene og hvad så? At mændene var i KZ-lejr, ja det vidste de, men hvor, det kunne ingen give besked på - eller ville ikke. Ingen breve, henvendelse til Røde Kors gav heller ikke nogen oplysninger, og nu nærmede julen sig.

Socialkontoret skulle besøges, og her var man i Odense så heldig at have to meget forstående embedsmænd, som både Emmy og Anna mener skal fremhæves. Den ene var Harry Larsen, og den anden omtalt som lille Jensen,

(det bemærkes af forfatteren, at det langtfra var tilfældet i alle kommuner, at der var forstående embedsmænd), og her blev der så tillagt dem et beløb, som kunne hævnes hver måned. For Annas vedkommende 240 kr. og for Emmys, som havde arbejde, ca. 40 kr. pr. måned.

På mit spørgsmål om, hvordan man klarede sig igennem denne vinter, fortalte begge: Der var jo rationering af alle varer, men sandelig også af gas, el og brændsel.

Familien og arbejdspladsen hjalp

Emmy fik en stor del af brændselet og også kartofler gennem arbejdspladsen. Anna fik ekstra brændselstilskud på grund af de to små børn, og så var hun så heldig at have en svigerfar, der arbejdede på havnen, hvor der også »faldt« noget af, ligesom hun også fik en ekstra ration af gas, ligeledes på grund af børnene.

Julen 1943

Stemningen var ikke just den bedste, mændene var væk, og ingen vidste, hvor de var, men for Annas vedkommende forstod de to små ikke så meget, men hos Emmy var det lidt anderledes. Her var sket det, at hendes 8-årige datter var kommet grædende hjem fra skolen nogle dage før jul på grund af, at lærerinden havde fortalt, at hendes far var i tysk KZ-lejr, hvortil pigen havde sagt, at det ikke var rigtigt, da de lige havde fået et brev fra Hillerød, og at hendes far var der. Emmys far blev vred og gik til borgmester Werner, hvilket også resulterede i, at lærerinden fik, hvad vi i dag vil kalde »en stor næse«.

Når man nu taler om rationeringen, erindrer Emmy, at julestegen skulle i ovnen allerede ved middagstid, da stegningen tog 5 til 6 timer på grund af det meget lave gastryk.

Julen blev ellers fejret som en god dansk jul, dog uden risengrød og kaffe. De ting fandtes jo ikke.

Julebrev fra KZ-lejren

1. juledag fik Emmy brev fra sin mand i KZ-lejren, og det hjalp lidt på humøret, da hun nu vidste, hvor han var, hvorimod Anna først fik brev i februar.

Brevene var skrevet på

Fyens Stiftstidende
Oprettet ved kgl. Privilegium 1778

172 AARGANG ODENSE, MANDAG AFTEN DEN 20. DECEMBER 1943 NUMMER 1

Tres Danskere sendt til Koncentrationslejr i Tyskland
London's Vekslererere ser skeptisk paa USA-Papirer
De raader deres Klienter til at skille sig med dem

Fyens Stiftstidende
Oprettet ved kgl. Privilegium 1778

ODENSE, TORSDAG AFTEN DEN 25. NOVEMBER 1943 NUMMER 318

31 Odenseanere i Koncentrationslejr i Tyskland
19 paa Grund af vedvarende illegal kommunistisk Virksomhed. - 12 som Følge af oprørske Virksomhed

Aga Khan skilt fra sin Hustru
Den lille Søns bliver paa kompe

Den tyske Gengældelse skal nu ramme Storbritannien

Fra tysk Side meddeles: Paa Grund af vedvarende illegal kommunistisk Virksomhed er den 23. November 1943 følgende Danske, hjemmehørende i Odense overført til en Koncentrationslejr i Tyskland

tysk, det var et forlangende, at de to breve, der måtte skrives om måneden, skulle være affattet på tysk, både fra lejrene, men også til lejrene. Der var også restriktioner på antal sider og linier. Fra lejrene var 15 linier det maksimale og fra Danmark til lejrene 4 sider á 15 linier. Formatet var ca. A5.

Da både Anna og Emmy ikke var så stærke i det tyske, måtte brevene på tredje hånd, og alene dette var ikke særlig rart.

Både Emmy og Anna sendte - når de kunne skrabe lidt syltetøj og cigaretter sammen, også pakker til deres mænd, men de blev ikke altid modtaget.

Solidariteten

Som det fremgår af historien var det meget vigtigt, at de, der måtte gå i delvis uvidenhed om, hvad deres mænd var ude for i KZ-lejrene, havde et bagland, der kunne og ville hjælpe, når det så sortest ud. Så såvel arbejdsplads som - og ikke mindst - familien var dem, der fik »enkerne« til at holde den tid ud.

Forfatterens efterskrift: Vi skriver og taler meget om de frygtelige forhold, der var i KZ-lejrene - og det skal vi også fortsætte med. Men vi mangler ofte at få fortalt om, hvordan de tilbageværende i Danmark havde det med disse umenneskelige belastninger, det er ikke at vide, hvordan ens kære har det, og hvor de er.

kc.

Vore mange venner
og få uvenner
ønskes en

GLÆDELIG JUL
OG ET GODT
NYTÅR

Redaktionen

De fik ingen advarsel, kendte ikke noget til Øresunds-redning

Her fortælles om baggrunden for en trofasthedens juleaften gennem masser af år. Der berettes om en 15-årigs dystre farvel til familien i Rhur, om de unge jøder, man troede skærmet i det danske landbrug, og om Gestapos nøje forberedte natlige »jøde-aktion« ude på landet. Desuden berettes om en dansk stikker og hans endeligt.

Af Edvard Andersen

Da vore jødiske medborgere i oktober 1943 i Jylland og andre dele af landet langt uden for København af Gestapo stuedes ind i kreaturvogne og blev sendt sydpå til KZ-lejr, var der ingen af dem, der anede noget om den siden så verdensomtalte flugt over Øresund. De var ikke, som det skete i København, blevet advaret, vidste intet om, hvad en Duckwitz havde ladet sive ud. Bistået af danske håndlangere gennemførte Gestapo-folkene skånselsløst deres efter ordre fra højere sted grundigt forberedte »Jøde-aktion«. Der var razziaer ud i de fjerneste kroge af landet. Kreaturvogne stod parate på stationerne til at bringe fangsten sydpå.

En af dem, der oplevede dette mareridt, var den senere Vejle-borger Berthold Boldes. Hvad han fortæller, er det værd at høre om og mindes i dag. Det gælder ikke mindst den trofasthed og velvilje, som et landbo-ægtepar viste ham. - »Jeg har altid betragtet dem som værende en del af min familie,« siger Boldes.

Berthold Boldes tilbragte den første del af sin barsom i Rhur-området. Da Hitlerismens infame og stedse grusommere forfølgelse af jøderne for hver dag tog til, holdt Berthold Boldes' slægtninge familieråd, og de udvalgte derefter den 15-årige Berthold til via Danmark at forsøge at komme til det daværende Palæstina.

Stoppet af 9. april

Ankommet til Danmark fik Berthold Boldes kontakt med »Danske Kvinders Fredsliga«. Ud fra deres erfaringer med tjekkiske børn havde de muligheder for - og også mod

Under sit farvel til hjem og familie i Rhur blev den da 15-årige Berthold fotograferet ved kufferten sammen med sin 5-årige søsterdatter.

til - desuden at bistå 14-16 årige jødiske børn. Da den 9. april 1940 kom, var der omkring 500 sådanne unge tilrejste spredt ud over Danmark - og her ville skæbnen altså, at de fleste af dem måtte blive meget længere endnu. En væsentlig del af dem var anbragt hos danske landbrugere. Deres ulønnede virke som landbrugs-elever skulle efter planen komme dem og Israel til gode, når de siden fik chancen for at udvandre dertil.

Den unge Boldes havde selv en brændende lyst til at lære landbruget at kende, og efter et ophold i Bagsværd lykkedes det ham at få anvist ophold hos gårdejerparret Sigurd og Jenny Jensen fra Hvirring Vestergård vest for Horsens. De tog godt imod ham, og selv var han lykkelig over at være knyttet til dem og gården.

En noget isnende fornemmelse af krigstilstandene fik man, da den tyske Wehrmacht i sommeren 1943 erklærede forskellige dele af Jylland for spærrezone. Det

skete, forstod man siden, for at dække over en række befæstningsarbejder. De uventede bestemmelser var i første række rettet mod udlændinge. Berthold Boldes måtte til sin sorg skifte bopæl til et sted uden for spærrezone. Meget ked af det flyttede han så først til Stenager Mølle og Savværk, og siden til Kirkebygård i Hornstrup lidt nord for Vejle. Her skete det, som ingen havde troet muligt.

Da nattens Gestapo kom

Natten til den 1. oktober 1943 kom en gruppe Gestapofolk til gården. Ligesom det var tilfældet mange steder i Jylland, på Fyn og i andre egne, havde Gestapo efter ordre fra højeste nazi-instans grundigt forberedt en skånselsløs »Jøde-razzia«. Nu slog de så til. Manden, som i Østjylland viste dem vej, var dansk og vejlenser. Han havde forstået at skaffe sig kendskab til adresserne på de ejendomme, hvor unge jøder havde ulønnet arbejde.

Berthold Boldes fortæller selv: - Mit værelse stødte op til gårdens stald, og den tanke strejfede mig, at jeg måske via stalden kunne flygte fra Gestapo-folkene. Rystende af angst bad jeg om at måtte gå i stalden for at lade mit vand, men så greb stikkeren mig i armen og råbte: »Jeg er helt klar over, hvad du har i tanker, men det kan du godt spare dig! Gården er omringet af Gestapo-folk, og forsøger du at stikke af, skyder de øjeblikkeligt!«

Det var nu løgn, at gården var omringet. Det kunne jeg konstatere, da man slæbte af med mig ud til den ventende lastvogn. Her holdt tre Gestapofolk vagt, mens tre andre var trængt ind i stuehuset og i mit værelse. De var altså ialt seks foruden angiveren.

Berthold Boldes, nu Vejle.

Jeg blev smidt op i bilen, og turen gik videre til andre gårde. Til sidst var vi en snes stykker på vognens lad, og vi kørte mod Vejle.

Efter et døgn indespærring her blev alle tidligt om morgenen kørt til Vejle banegård. Sirener varslede luftalarm, og mens folk ilede væk fra gaderne, nåede vi uset af omverdenen til stationen.

Her blev vi jaget ind i ventende kreaturvogne, og i de følgende timer strømmede flere tilsvarende jernbanevogne til. De kom dels fra det øvrige Jylland, dels fra Fyn.

13 døgn sydpå

Kursen sattes sydpå, og uden vådt eller tørt, endside nogen form for hygiejne, kørte vi i tre døgn. Nu og da rangeredes vi ved en eller anden station ud på et sidespor. Det skete, fordi de pågældende steder netop var mål for allieret bombning.

Vejs ende var naturligvis koncentrationslejren, og for de flestes vedkommende blev det - i hvert fald i første omgang - Theresienstadt i Tjekkoslovakiet.

Berthold Boldes kan berette mangt og meget om KZ-lejren, også om, hvordan SS og Gestapo ved hjælp af bl.a. maling og Potemkin-kulisser kastede blå i øjnene på både Røde Kors og danske embedsmænd.

Den 5. maj vendte Boldes via Sverige tilbage til Danmark med en af De hvide Busser. Det lå ham naturligvis meget på sinde snarest at opsøge Sigurd og Jenny Jensen på Hvirring Vestergård,

og de tog imod ham med åbne arme og glædestårer.

Jul på Hvirring

Som tiden gik, lærte Berthold Boldes vejleenser Gertrud at kende. De blev gift, stiftede hjem, og blev agtede Vejleborgere. Og her kommer så forklaringen på, hvorfor der i denne artikels overskrift også tales om en »Trofasthedens jul«. Så godt som hvert eneste af de mange år, der er forløbet, har Boldes-familien fejret juleaften sammen med familien på Hvirring Vestergård. Jenny Jensen er nu 87 og alene, men hun og hendes sønne-familie Uffe og Ingrid Jensen, som nu ejer gården, samt datteren Alma, opretholder så vidt muligt den smukke venskabs-tradition. Dens baggrund er skildret her.

Tilbage er nu kun at fortælle, hvordan det gik danskeren, der optrådte som angiver for Gestapo. Det viste sig, at stikkeren havde meget andet uhyggeligt på samvittigheden. Da han under flugt fra Vejle passerede Lillebæltsbroen, blev han indhentet af folk fra modstandsbevægelsen - og siden skudt.

Edv.A.

Carl von Ossietzky fortsat dømt i Tyskland

Neuengamme-foreningens pilgrimsture har altid omfattet kransenedlægning i Esterwegen for at ære mindet om Carl von Ossietzky, der i sin tid modtog Nobelprisen, mens han var indespærret af Hitler i KZ-lejr.

Årsagen, hertil var, at han havde afsløret, at Hitler uden videre overtrådte Versailles-traktaten.

Nu næsten 60 år senere har Ossietzkys datter, der lever i Sverige, ansøgt om at få faderen dom kendt ugyldig. Det er blevet afslået med den begrundelse, at »der ikke er fremkommet nye beviser eller kendsgerninger«.

Denne afgørelse siger mere om tysk justits anno 1991 end om Ossietzkys eftermæle. Men at der ikke er tale om en tilfældig dumhed fremgår af, at Wörner, nuværende chef for Nato, mens han var for-

svarsminister, forhindrede, at der blev indrettet et dokumentationssted i Esterwegen.

Desuden ses det af, at universitetet i Oldenburg stadig ikke har fået lov at bære Ossietzkys navn.

Lige nu opdager vi, at historien gentager sig i Burma, hvor en oppositionsleder har fået tildelt Nobels fredspris, mens man ikke engang kan få officielt bekræftelse på, at hun endnu er i live.

(Kilde Neues Deutschland, Berlin).

V.M.J.

Materiale søges om Hitler og hitlerismen

Unge antinazister i Berlin søger materialer til brug for forskning: dokumenter, bøger og lignende om modstandskampen mod Hitler.

Hvis nogen kan hjælpe dem, kan de kontakte:

Stellvertredender Landesvorsitzender des Landesverbandes der Antifaschisten, Berlin, Andreas Meyer, Hans-Loch-Strasse 326, Berlin 0-1136, Tyskland.

Evt. yderligere oplysninger hos undertegnede.

Jeg har iøvrigt henvist ham til Frihedsmuseet og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv.

Med kammeratlig hilsen
Peder Søgård

Abonnement 1992

Fra og med 1992 vil et årsabonnement fortsat koste

80.- kr.

Det er stadigvæk billigt for 7 årlige numre. Vi har mere end 2000 abonnenter, så bladet har fortsat en stor udbredelse.

Hver enkelt abonnent har modtaget et giroindbetalingskort til brug ved indbetaling af abonnementet.

Sidste rettidige indbetalingsdag vil være 28. januar 1992, men betal hellere straks efter modtagelsen, og du undgår det irriterende stop i leverancen.

»Gammeldags« girokort til brug ved nytegning af abonnenter kan fortsat rekvireres hos J. E. Finderup.

Venlig hilsen
redaktion og
administration.

A.P. MØLLER

På de syv have -
under den syv-takkede
stjerne

Runde dage

Ved Minna Dahl,

Præstegårdsvænget 16,
5210 Odense NV.

H. P. Gregersen, Dyssevungen 32, 3520 Farum (Dachau 141.592) 75 år den 1. januar.

Enrico H. Køster, Thyco Jessensvej 11, 3100 Hornbæk, 75 år den 1. januar.

Egil Vang Mehr, Bakkedraget 5, 3630 Jægerspris, 70 år den 2. januar.

Erik Olsen, »Olsbuhus«, Kolding Landevej 74, 7000 Fredericia, 75 år den 2. januar.

Knud Jeppesen, Samsøgade 8, 9000 Aalborg, 65 år den 4. januar.

Peter Petersen, Aldersrovej 15, 8600 Silkeborg (Neuengamme 67.100) 75 år den 5. januar.

Børge Clausen, Lupinvej 23, 7000 Fredericia, 70 år den 7. januar.

Anna Louise Hansen, Limfjordsgade 33, Gjøl 9440 Aabybro, 70 år den 7. januar.

Anna Borkmann, Herningsvej 213, 9220 Aalborg Ø, 65 år den 7. januar.

Jørgen Wichmann Ryefeldt, Frihedsvej 1, 2000 Frederiksberg, 70 år den 9. januar.

Knud Aage Hermann, Rørdrumvej 4, 5600 Fåbrg, 75 år den 9. januar.

Gunhild Hansen, Kærparken 35, 2800 Lyngby, 80 år den 11. januar.

Oluf Christoffersen, Mølleengen 107, 4040 Jyllinge (Neuengamme, Hannover-Stöcken, Misburg 70.250), 65 år den 13. januar.

Kjeld Jensen, Fjeldstedvej 42, 2650 Hvidovre, 70 år den 15. januar.

Frode Greve Rasmussen, Lyngdalsvej 18, 8500 Grenå, 65 år den 17. januar.

Ove Thormod Hansen, Slåenhaven 98, 5240 Odense NØ, 75 år den 18. januar.

Erik A.R. Holck, Hovedgaden 9, Valsgård, 9500 Hobro, 65 år den 19. januar.

Amdi Henry Nielsen, Islandsvej 8, st., 7430 Ikast (Hannover-Stöcken 54.596) 70 år den 21. januar.

P. Rohde Hansen, Nørregårdsvej 168, 2610 Rødovre, 70 år den 21. januar.

Reinholdt Harndahl, Jacob Knudsensvej 3, 5210 Odense NV (Sachsenhausen) 80 år den 23. januar.

Børge H. Schrøder, Lindevænget 44,2., 2750 Ballerup, 75 år den 25. januar.

Karin M. Sørensen, Overgaden O/Vandet 38,5., 1415 København K, 70 år den 25. januar.

Knud Erik V. Mathiesen, Kær-sangervej 5, st., 2400 København NV, 75 år den 27. januar.

Erik W. Winther, Esromgade 16,2., 2200 København N, 75 år den 27. januar.

Chr. Wrist, Stormgade 13, 7673 Harboøre, 75 år den 28. januar.

Gustav Kongerslev, Dalvej 4, Bjerre, 8783 Hornsyld, 75 år den 28. januar.

Jørgen Borchorst, Kildevældsvej 3 a, 2830 Virum, 70 år den 29. januar.

Martin Nivarro, Lundebjerg-gårdsvej 246, 2740 Skovlunde, 75 år den 30. januar.

Hermann Olsen, Rolighedsvej 7, 4250 Fuglebjerg (Dachau 141.712) 70 år den 30. januar.

Vagn Ove Laursen, Amager Boulevard 124,2., 2300 København S, 75 år den 1. februar.

Søren Chr. Jensen, Birke Alle 39, 9200 Aalborg SV, 70 år den 2. februar.

Carl Borch, Nytorv 1, 9000 Aalborg, 75 år den 2. februar.

Gerda Fibiger, Fanøgade 20, 9850 Hirtshals, 80 år den 5. februar.

Karl H. Nielsen, Engstrupp-gårdsvej 65, 2650 Hvidovre, 70 år den 5. februar.

Marie Pedersen, Morsøgade 4, 9000 Aalborg, 75 år den 6. februar.

Anna Henriksen, G. Brovej 7, 3060 Espergærde, 65 år den 8. februar.

Gudrun Jeppesen, Mazantigade 22,2., 6000 Kolding, 70 år den 9. februar.

Erik Salling, Godthåbsvej 107, 2000 København F, 70 år den 11. februar.

Ellen Poulsen, Østerbro 24, 9000 Aalborg, 70 år den 11. februar.

Agnes Kjøngerskov, Jyllandsgade 41, 7000 Fredericia, 70 år den 11. februar.

Alex Bindeballe, Bakken 10, Nors, 7700 Thisted (Neuengamme 68.391) 70 år den 12. februar. Åbent hus på Nors Hovedgård på selve dagen 12-17.

Elly Mathiasen, Cort Adelersgade 17, 9000 Aalborg, 80 år den 17. februar.

K.K. Hougård, Strandparken 34, 8000 Århus C (Buchenwald) 90 år den 18. februar.

Johs. Rasmussen, Ømkulevej 9, 7100 Vejle (Frøslev) (Tidl. Vejle Amts Folkeblad) 75 år den 18. februar.

Ester Møller Rosensten, Centerparken, 8700 Horsens, 70 år den 19. februar.

Helge Cornelius Persson, Vasevej 63, 3460 Birkerød, 75 år den 20. februar.

Preben Juul Hansen, Livjærggade 37,5., 2100 København Ø (Neuengamme 67.975) 65 år den 21. februar.

Alfred Nielsen, Steen Billesgade 20, 9000 Aalborg, 70 år den 21. februar.

Jørgen Winther, Edderkoppevej 8, 9000 Aalborg, 65 år den 22. februar.

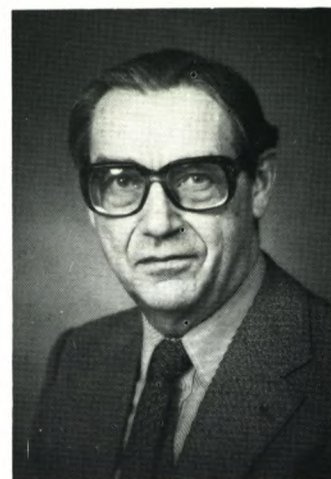
Kirsten Mark, Møllerparkvej 57, 9000 Aalborg, 70 år den 23. februar.

Svend Saugmann Rasmussen, Lydinge Møllevej 6, Espe 5750 Ringe, 70 år den 27. februar.

Poul Lykke Hansen, Merløsevej 6, 2700 Brønshøj, 70 år den 27. februar.

Hans E.G. Hansen, Sundvej 4, 4862 Guldborg, 70 år den 28. februar.

Forsinket fødselsdagshilsen Frieda Truusbak, Randkløve Alle 48, 70 år 5/11 1991.

Peter Petersen, Silkeborg.

P.P. i Silkeborg runder de 75

Den 5. januar fylder Peter Petersen, Silkeborg, 75 år. Jeg iler med at bringe oplysningen på tryk i vort blad, for det gik sådan for 5 år siden, at vi i bladet sprang hans runde dag over. Jeg havde nemlig opført ham i min kalenderbog under februar. Jeg har givet ham min undskyldning.

Blandt venner hedder han altid P.P., velsagtens fordi dette er lettere at sige end det fulde navn.

Han er sønderjyde af fødsel og blev som ganske ung aktiv gennem medlemsskab af Aabenraakredsen, der under dække af navnet »Terrain-sportsgruppen« holdt sine møder og øvelser på »Folkehjem«. Gruppen har fornylig holdt sit 50-års jubilæum på »Folkehjem«. Sammenholdet har været godt gennem de mange år, og mange af medlemmerne kan lide at hilse på hinanden til det årlige stævne på Skamling den 5. maj.

I bladmæssig henseende husker vi P.P. ganske godt. Han kom hjem over Neuengamme ved Bernadotteaktionen, og for tre år siden var han på besøg i Sydslesvig. Han gik så ind på turistkontoret, der har tilhuse på rådhuset i Husum, altså det Husum, der ligger på Sønderjyllands vestkyst. Her bad han om at få at vide, hvor KZ-lejren havde ligget - altså Schwesing-lejren, men damen ved skranken svarede: »Das ist keine Stelle für Turisten«.

Da han kom hjem til Silkeborg, nedskrev han oplevel-

sen, gav den til vort blad, og vi bragte den, hvorefter der kom røre både på turistkontoret og andetsteds.

Chefen på turistkontoret prøvede at klare frisag ved at dirigere sagen hen under rubrikken: Sproglige misforståelser, men den gik ikke, da P.P. kunne svare, at han i Sønderjylland var vokset op som tosproget.

Sagen blev kørt energisk af Flensborg Avis med os som kilde. Den kom op i byrådet, og den vandrede videre til amtsrådet, og den endte med en vedtagelse af en bestemmelse om, at vedligeholdelsen af området, hvor Schwesing-lejren havde ligget, fremtidig skulle sortere under amtsborgmesteren personlig.

Af og til tænker jeg på P.P.-historien, for det sker af og til, at en og anden fra en af vore fangeforeninger sidder og tæller op, om den ene fangeforening har fået flere linjer i vort blad end en anden forening.

Historien om P.P.s oplevelse fortæller noget om, at linjerne ikke skal tælles, men vejes, altså: Hvor meget vejer historien i forhold til det, den fylder? Man taler også om at veje en historie hollandsk.

Julen 1944 holdt P.P. i SS. Eisenbahn Bau-Brigade. Fangerne var installeret i en jernbanevogn i Osnabrück. Arbejdet bestod i at foretage opbrydningsarbejder efter bombeangreb. Vognen holdt ude på jernbanelinjen og var således et af målene for flyangreb.

Juleaften rykkede P.P. frem med sin julegave, idet han til hver af de 35 fangekammerater - danske og udenlandske - skænkede en lille »drink« genever. Han havde den med fra oprydningsarbejdet i murresterne fra huse f.eks. fra bykernen.

Fangekammeraterne var begejstrede, men forarbejderen fik det at vide, truede - og det kunne give dødsstraf, for det, P.P. havde gjort, kom faktisk ind under begrebet »Plünderer« - og det var der dødsstraf for - og kun en del af en dansk Røde Kors-pakke formildede forarbejderen så meget, at han lod sagen falde.

F-k.

Alex Binneballe

Alex fylder 70 år

Onsdag den 12. februar fylder pens. politiass. Alex Binneballe, Nors, 70 år.

Binneballe var medstifter af Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme, og han var medlem af hovedbestyrelsen i 20 år - først som kasserer og siden som arkivar og medlemskontakt. Gennem flere år var han bestyrelsesmedlem af Gestapofangerens Sjællandsafdeling og formand 1970-1972.

Han var medstifter af Den selvejende institution Nors Hovedgård, og han har siden oprettelsen i 1972 været dens formand. Endvidere formand for Nors Hovedgårds Fond fra oprettelsen 1983.

Binneballe var initiativtager til foreningen »3. Regiments Veteraner af 29. august 1943« og dens kasserer siden 1985.

Binneballe er københavner af fødsel og opvokset på landet i Københavns omegn (Tåstrup), men han kender også landet vest for Valby Bakke, dels gennem familieband, gennem 3 års bopæl i Skive og 3 år som politimand i Herning.

Han blev som soldat såret under træningen ved Nyborg den 29. august 1943. Han kom i behandling på Nyborg Sygehus og derefter interneret i Nyborg og senere i Kerteminde.

30 år som politimand

I april 1944 blev han ansat som reservebetjent i Rigspolitiet med tjeneste på politikaserne i Klerkegade (den tidl. Frimurerloge) i København. Han havde da kontakt med modstandsbevægelsen, og det lykkedes ham den 19. september 1944 at »gå under jorden«. Han kom sammen med to kammerater til Sønderstrup Sæbefabrik ved Tølløse, hvor de arbejdede for SOE med pakning og transport af nedkastede våben og ammunition.

Under en transport i Valborup skovdistrikt blev han og en kollega anholdt af Schallburgkorpset den 25. oktober 1944. Vejen gik derefter over Ringsted kaserne, Vestre Fængsels tyske afdeling til Frøslev og Neuengamme, hvorfra han kom på transport til Dalumlejren ved Emsfloden - tæt på den hollandske grænse. Her var den fra Husum/Schwesing og Ladelundlejrene berygtede Understurmführer Hans Griem kommandant.

Hjemturen gik over Frøslev og Sverige.

Efter krigen gjorde han tjeneste i Københavns politi - først som reservebetjent og senere som fastansat politibetjent. I årene 1955-1958 var han ansat i politiet i Herning. I årene 1958 til nov. 1973 gjorde han tjeneste som politibetjent, overbetjent og sluttelig som politiassistent i civilpolitiet i Glostrup. Han blev førtidspensioneret grundet kz-syndrom.

I årene efter krigen har han været dybt engageret i hjælpearbejdet for fangekammerater og enker efter disse. Nu primært med udgangspunkt i Nors Hovedgård. Endvidere med det historiske omkring besættelsestiden og internationale kontakter med fangekammerater i øst og vest.

Han arbejdede tidligere lidt for Nationalmuseet med adelsbegravelser, og da drøftelserne gik højt, om dr. Viggo Starckes oldemors tante, Gjertrud Birgitte Bodenhof, måske var blevet levende begravet på Assistenskirkegården i 1798, kom Binneballes udgravningsarbejde til at spille en stor rolle.

65 år

Frode Greve Rasmussen, Lyngdalsvej 18, 8500 Grenå, fylder 65 år den 17. januar 1992.

Frode Greve Rasmussen er formand for Randers afdeling af Gestapofangerne og har været det en del år. Samtidig er han også formand i Landsstyrelsen.

Begge hverv udfylder han til alles tilfredshed.

Frode Greve Rasmussen fejrer sin 65 års fødselsdag med et »åbent hus«-arrangement i hjemmet på Lyngdalsvej, Grenå den 17. januar fra kl. 12 til kl. 16.

Efterlysning

For at undgå myter i historiskrivningen søger vi oplysninger fra Frøslevfanger, der blev sendt på arbejde ved Ladelund.

Vi har kendskab til een transporten, en tysk militærbus med 16 Frøslev-fanger, der gentagne gange blev sendt til Ladelund, og vi har oplysninger fra en af deltagerne, men derudover er det vigtigt at få kontakt til andre fra den bus eller fra andre transporter til Ladelund. Henvendelse til: G. Schlätzer, Hvedemarken 77, 6000 Kolding, tlf. 75 56 54 95.

Pensionerne sættes ned

»Berliner Zeitung« den 16. oktober 1991 meddeler, at »Ehrenpensionen« til tidligere »Kämpfer gegen den Faschismus« (1700,- DM årligt) og »Verfolgte des NS-Regimes« (1400,- DM årligt) fra og med nytår 1992 foreslås og antagelig vedtages nedsat til 750,- DM årligt.

Dette gælder for det tidligere DDR, og det drejer sig om ca. 10.000 personer, der vil få deres kår alvorligt forringet.

Peder Søgård

Silkeborgdrengen blev dansk lejrleder i Frøslev

I løbet af kort tid vil man i Frøslevlejrens Museum gå i lag med at registrere en gave, man har modtaget fra fru Grethe Digmann, nu Knebel på Djursland.

Gaven omfatter de private papirer, som hendes mand, generalmajor P. M. Digmann efterlod.

Poul Martin Digmann var født og opvokset i Silkeborg som søn af boghandler I. Chr. Digmann.

For nylig nævnede jeg disse facts for en af mine gode venner, der har boet i Skolegade i Silkeborg gennem mere end 50 år. Han kunne da fortælle mig, at han havde kendt slægten Digmann gennem 4 generationer, placeret indenfor boghandlerbranchen i Silkeborg.

også at få pudsighederne med.

I kvindebarakken var Grethe Ulrich, der først havde siddet i Århus arrest, senere i Vestre Fængsel i København for så at havne i Frøslev. Efter befrielsen blev hun fru Digmann. Pligterne som dansk lejrleder kunne være tunge. Når der skulle ske deportationer til tyske KZ-lejre, skulle han råbe navnene op på de pågældende i deres barak. Syv gange traf den tyske lejrchef Digmann tidligt om morgenen fuldt påklædt, for han ville se, hvad der skete - f.eks. afskeden med de danskere, der var udtaget til deportation.

I forbifarten

- af Johannes Fosmark - Silkeborg

Tredie generation hed Axel Digmann, og det er hans enke, der fører bogladen videre i dag.

P. M. Digmann fik sin skolegang hos Th. Lang, og her afsluttede han med studentereksamen i 1919. Premierløjtnant blev han i 1930 og kaptajn i 1941.

Den 26. maj 1944 blev han arresteret af tysk Gestapo. De kom om morgenen kl. 3.30, og han vågnede brat ved, at han fik en maskinpistol stukket ind i maven. Han blev anklaget for aktivitet som antinazist. Fra Tønder gjorde han tjeneste som kaptajn, og herfra kunne han rapportere videre, hvornår og hvorhen der afgik tyske troptransporttog.

I Frøslev og forud på Staldgården i Kolding førte P. M. Digmann dagbog, og efter at han var blevet dansk tillidsmand og dansk lejrleder, fik hans dagbog øget interesse for tiden 1944-45. En del af hans oplysninger satte han på vers, og han havde sans for

»Was machen Sie so früh morgens?« spurgte tyskeren. Digmann svarede: »Jeg ved alt,« og det kunne han sige med god grund, for det danske efterretningsvæsen fungerede særdeles godt.

Frøslevlejren eksisterede gennem 9 måneder, og det blev bygget af danskerne - og altså for danske penge. Den blev bygget til 1500 fanger, men den kom til at huse 12-13.000 fanger.

Man var rystet over at modtage de mange meldinger om omkomne danske, der var deporteret til tyske koncentrationslejre, og man fik da det tilsagn fra tyskerne, at hvis danskerne selv opførte en ny lejr i den fredede Frøslev Polde, nær grænsen, ville deportationerne til tyske KZ-lejre ophøre.

Selvfølgerlig glemte tysk Gestapo at opfylde givne løfter. De første beboere ankom til Flensborg den 13. august 1944 med troppetransportskibet »Mars«. De var 741. Den nye lejr fik navnet »Kriegsgefangenenlager Frøslev«, og lejren eksisterede til den

5.5.1945. 1600 blev deporteret. Fangerne var folk i alderen 15-78 år. De repræsenterede alle politiske partier og afskygninger, men én ting var de enige om, nemlig at bekæmpe nazismens vold og terror.

Da truslerne om deportationer kom frem, sørgede de ledende for, at alle danskerne blev vaccineret mod difteritis, tyfus og plettyfus. Vaccinen var smuglet ind i lejren.

En særlig dag blev det, da greve Folke Bernadotte besøgte lejren. Man stimlede sammen - hele lejren, men synge kunne man ikke af hensyn til den mulighed, at tyskerne kunne eksplodere. Tre begyndte så at fløjte: Du gamla, du fria, og hurtigt faldt hele flokken i med samme melodi. Bernadotte har senere fortalt, at oplevelsen var den mest gribende, han oplevede under hele redningsaktionen.

Gennem illegale radiatorportører var alle danskerne godt underrettet om krigens gang, og den helt store oplevelse kom, da det fra London lød, at Tyskland havde kapituleret. Men meddelelsen blev først givet gennem lejrens højtaleranlæg den 5. maj. Præcis kl. 12 gled det store danske flag til tops midt i fangelejren. Så fulgte kongens og statsministerens taler, og den danske lejrchef P. M. Digmann gav den officielle meddelelse om, at nu var alle frie. Jubelen kendte ingen grænser.

Tysklandstransporterne blev den fare, der til stadighed truede Frøslevlejrens fanger. Deportationerne ramte i flæng, ingen kunne føle sig sikker.

Den voldsomme overbelægning i april 1945 opstod, da Røde Kors bragte de danske og norske kz-fanger fra Tyskland til Frøslevlejren.

Efter kapitulationen blev Digmann kommandant i Fårhuslejren indtil den 11. juli 1945. Efter den tid løste han vidt forskellige opgaver, alle på chefplan.

Da lejrchef P. M. Digmann i Frøslev gav meddelelsen om befrielsen. Fotoet skyldes departementschef Finn Nielsen, der var til stede som repræsentant for socialministeriet. Han var nok den eneste, der havde fotoapparat i lejren på det tidspunkt.

Nazi-forsøg med jødiske børn Kunne det ske i dag, 46 år efter?

Af Johs. Rasmussen, Vejle -
(15. nov.)

I Frøslevlejrens Museum vises i øjeblikket en tankevækkende udstilling om nogle af nazismens hensynsløse og umenneskelige forsøg. Man brugte 20 jødiske børn til at indpode tb-bakterier på. Bagefter, da krigslykken vendte, og de britiske tropper stod bare 6 km fra Hamborg, blev de sølle børn og deres fire vogtere hurtigt ekspederet ind i en anden verden. Efter ordre fra det nazistiske hovedkvarter i Berlin.

I sommeren og efteråret 1944 skilte SS-læger og andre nazi-myndigheder i kz-lejren Auschwitz i Polen 20 jødiske børn ud fra deres familier. De kom til en kvindebarak II i lejren. SS-lægen Kurt Heissmeyer bad om at få dem til kz-krigslejren i Neuengamme ved Hamborg, hvor han ville anvende dem i sine forsøg. For at han hurtigere kunne vinde ære og berømmelse og et professorat. I Auschwitz ofrede man kun en tatovering med et fange-nummer på de kz-fanger, som ikke straks røg i gaskamrene. Gennemsnitslevetiden der i lejren var 3 måneder, og da Sovjet-tropperne befriede Auschwitz 27. januar 1945 var der kun 100 børn i live der.

Men, altså, 4 dage før 1. søndag i advent 1944, ankom de 20 børn til Neuengamme, ledsaget af fire kvindelige fanger. Lejrkommandant Max Pauly fik straks de 4 kvindelige ledsagere aflivet ved ankomsten til Neuengamme. I stedet udtog man fire Neuengamme-fanger, to hollandske kvindelige sygeplejere og to franske mandlige læger til at se efter børnene.

I begyndelsen af januar 1945 fik børnene tb indpodet i huden, ja selv direkte ned i lungerne. Heissmeyer havde tidligere anstillet lignende forsøg med russiske og jugoslaviske kz-fanger.

Heissmeyer aflagde i marts 1964 fuld tilståelse om sine forsøg. Han sagde bl.a.: »Ja, disse eksperimenter, hvor

man anvendte mennesker i stedet for dyr, egnede sig ikke for offentligheden.« Og manden, som stod for laboratoriearbejdet, dr. Hans Klein, blev efter krigen professor i retsmedicin i Heidelberg.

Neuengammelejrens bød- del, Rapportenführer Willi Dreimann, sagde siden: »Jeg behøver ingen retfærdiggørelse. Jeg ved, jeg kan se verden og menneskeheden i øjnene.«

En anden hovedfigur, SS-Obersturmführer Arnold Strippel, der trak et blodspor gennem alle de store tyske kz-lejre på den tid, fra Natzweiler til Neuengamme, fra Vught til Maidanek, han fejrede sammen med nazivener Hitlers fødselsdag den 20.4.1946, på årsdagen for de 20 børns død. Denne fine mand lever i dag i frihed i Frankfurt.

I hovedkvarteret i Berlin var man efterhånden nervøs. I øst stod russerne, i vest englænderne og amerikanerne. Så 20. april 1945 fik man i Neuengamme besked om, at de 20 jødiske forsøgsbørn omgående skulle dræbes. Natten til den 21. april 1945 sendte man en lastbil af sted med børnene og deres fire vagter. Til Bullenhus Damm skolen, som var udbombet og nu brugtes som en lille underafdeling af Neuengamme med 350 kz-fanger.

Skolen, som ligger i en udkant af Hamborg, er genopbygget, og bruges nu igen som skole. Og har fået et polsk tilnavn. Men dengang fik de to hollændere og de to franskmænd straks en sprøjte morfin og dræbtes. Bagefter kom turen til de 20 børn, som også fik morfin og hængtes. Nemlig på kroge i skolens kælder. Bagefter har en af de to SS-mænd, som løste »opgaven«, Johann Frahm, sagt: »Vi hængte dem bare op som billeder på en væg.«

Henry Meyer smuglede navnelisten ud af Neuengamme

Det er en fhv. journalist i Hamborg, Günter Swarberg, som har skabt samlingen af

Maa ikke offentliggøres.

KOMITÉEN FOR
INTERNEREDE DANSKE POLITITJENESTEMÆND
KONGENS NYTORV 31 - KØBENHAVN K
TELEFON PALÆ 7162

24. November 1991.

Rundskrivelse Nr. 5.

Direktoratet for Vareforsyning, Vognmagergade 2, København K, har meddelt Tilladelse til, at der til hver af de i Buchenwalde internerede danske Polititjenestemænd kan sendes en Julepakke fra en af disses paarørende.

Pakken maa indeholde:

½ kg Bolcher, ½ kg Marmelade, ½ kg Honning, indtil 10 Cigarer, indtil 20 Cerutter, indtil 30 Cigaretter og indtil 100 g Shagtobak.

Pakken skal indkøbes af den paarørende privat og sendes gennem Postvæsenet, og altsaa ikke sendes gennem Dansk Røde Kors. Samtidig med at Pakken afleveres til Forsendelse, skal medfølgende Tilladelse afleveres til Postvæsenet.

Det anbefales at afsende Pakken saa tidligt som muligt.

Forsendelserne maa paaføres Internerings Nr. og Blokbetegnelse - altsaa ganske den samme Paaskrift som Breve til de Internerede skal have.

Endvidere skal vi oplyse, at vi fra Postvæsenet har faaet Meddelelse om, at enhver Forsendelse (under 5 kg) til de Internerede befordres gratis, naar Forsendelsen er paaført „Internierte Versendung“.

Vi gør samtidig opmærksom paa, at Forsendelsen ogsaa maa være paaført nojagtig Afsenderadresse.

fotos og dokumenter, som nu har til huse i museet i Neuengamme-lejren, det såkaldte »Dokumentenhaus«. Iøvrigt var det en dansk kz-fange, læge Henry Meyer, Aabenraa, som i sin tid fik smuglet listen med navnene på de 20 børn ud af Neuengamme.

Udstillingen, udlånt til Frøslevlejrens Museum, åbnede omkring efterårsferien og har i oktober haft omkring 4000 besøgende.

Jeg ved ikke, om det var en overvejelse værd, når den er slut i Frøslev, da at få den hængt op på vore biblioteker.

På en tid, da nynazismen

drager hærgende over Tyskland, især i øst, måske som lidt af en reaktion mod de mere end 40 års kommunistdiktatur, om end det kun er en dårlig undskyldning at gå fra det røde diktatur tilbage til det brun-sortte, på en sådan tid kan det være nyttigt og belærende, ikke mindst for nye generationer af danske, et øjeblik at standse op for at tage mål af, hvad humanisme og demokrati er contra diktatur, hvor vold og menneskeforagt kan få mennesker til uden skamrødme at medvirke til slikt.

Eigil H. Larsens Eftf.

v/ P. Juul (k-z. 67.975)

St. Strandstræde 11
(v/ Kongens Nytorv)

Flagfabrik

1255 København K
Telf. 33 11 07 87

Min tid som grænsegendarm og tolder

Besættelsestiden kostede 39 grænsegendarmers livet

Sidste del af Otto Jensen beretning

Omkring 1. marts fik vi alle et frygteligt chok. En ung SS-soldat (gik under navnet hundeføreren) myrdede to fanger på den mest bestialske måde, man kunne tænke sig. Der

Vi var på arbejde. Det sneede (tøsne), så sigtbarheden var lig nul. Vagterne blev indkaldt, d.v.s. at arealet, hvor vi måtte arbejde, blev meget formindsket, så mange ingenting bestilte, så vi stod og frøs. Nogen satte sig ned, men give os fri før aften, kunne de aldrig finde på.

Da det omsider blev aften, og vi marcherede ind af porten, manglede der to mand i vores gruppe: En ung polak på 19 år og en ældre russer, som jeg havde været på arbejdshold sammen med, siden vi kom til lejren. Der blev slået storalarm, og vi skulle blive stående udenfor og vente. Der går måske en halv time, så bliver alarmen afblæst, vi må gå ind i barakken. Vi hører noget om, at der skal bruges en bære, men vi får intet at vide.

Om natten vågner jeg og skal på wc, og det skal gå stærkt, for når vi har sovet i nogle timer og så får benene nedad, så er det om at komme af sted, for ellers kommer afføring i bukserne.

Jeg kom styrtende ud til lokummet. Der, lige ved døren i

søle og skidt, lå de to medfanger. De så frygtelige ud. Den ene var skudt igennem hovedet, den anden havde han stukket ihjel med sin bajonet, og samtidig havde hunden revet i dem, så tøjet var fuldstændig flået af dem. Jeg sov ikke mere den nat.

Næste morgen lå de der stadig. Da vi skulle på arbejde, holdt lejrkommendanten en tale, at sådan gik det, når vi prøvede at flygte.

Men de havde ikke prøvet at flygte, de var gået ned i en kælder ved en nybygning, hvor vi arbejdede med støbning. Der havde de sat sig ned og var faldet i søvn og vågnede først, da hunden og SS-eren var over dem. Han fik 14 dages orlov, men efter krigen blev han idømt 10 års fængsel, alt for lidt!

Jeg har set mange døde kammerater, men de to glemmer jeg aldrig. Dem ser jeg tit i drømme.

Omkring den 5. marts kom der transport, hvor der var 5 danskere med, og samtidig to pakker til hver. Nu var der ingen, som troede på, at vi kom hjem, inden krigen var slut.

Men så den 15. kom kaptajn M. og fortalte, at han havde været kaldt til samtale hos lejrchefen, og denne havde sagt, at vi skulle tilbage til Neuengamme og antagelig sendes hjem en af de nærmeste dage. Kunne der ikke skaffes biler, så med tog. Det

sidste var vi ikke så glade ved, for med tog kunne der nemt gå en uge eller mere på grund af luftangreb.

Lyset gik ud, og pakkerne forsvandt

Om aftenen, da vi var kommet ind i barakken, blæstes der luftalarm, al lys blev slukket, og vi blev jaget til køjs. Kort efter afblæsningen blev alle danskere jaget op og fik ordre til at vaske og barbære sig samt pakke vore ting sammen. Dog skulle vi aflevere Røde Kors-pakkerne til barakformanden, men pludselig gik lyset ud igen. Det var nogle af vore medfanger, som havde lavet kortslutning, og så blev der levende omkring os af kravlende fanger. Overfangerne var klar over, hvad der ville ske, og de råbte og skreg og slog omkring sig med gummikniplen, men pakkerne var borte, da lyset kom igen.

Der blev luftalarm igen, vi sad og hængte på bænkene, for sove kunne vi ikke. Bare busserne snart ville komme, eller måske kom de ikke. Tvivlen nagede os, men så ved tretiden ankom der to busser. Med i busserne var en læge fra seruminstituttet, to sygeplejersker samt kontorchef Hvass fra udenrigsministeriet.

Efter at vi var kommet i busserne, måtte vi ud igen, for den ene kørte i grøften, så vi måtte løfte og skubbe for at få den på ret køl igen, men af sted kom vi. De havde mad med til os, men chaufførerne bad os spise så lidt som muligt, for de vidste, hvordan det gik, når fangerne fik mad, nemlig at de blev nødt til at standse hele tiden.

Nu gik det med sneglefart op gennem Tyskland uden om de større byer for ikke at køre fast i ruinerne. Sidst på formiddagen nåede vi Elben. Medens vi var om bord på færgen, der sejlede os over på nordsiden, blev vi angrebet af amerikanske fly, så vi måtte ligge ned i bunden af busserne, men de har jo nok set Røde Kors-mærkerne og dannebrogssflaget, der var malet på

busserne, så der skete ikke noget.

Uden uheld nåede vi Neuengamme, kom i bad og derpå ud på pladsen foran tøjdepotet. Der måtte vi så stå nøgne og vente på vores uniformer, eller hvad vi nu havde på den 5. oktober sidste år. Selv om de havde nogenlunde orden i tingene, kunne de ikke finde min uniform. Det viste sig, at de havde sendt den hjem til en enke efter en kollega, der var død, så jeg måtte kvittere for, at de havde udleveret hans uniform til mig. Inden vi fik lov til at marchere ud til busserne, som vi skulle transporteres hjem med, måtte vi ind i en barak, hvor lejrens næstkommanderende opholdt sig. Vi måtte skrive under på, at vi ingen krav havde til det tyske rige.

Endelig kunne vi marchere ud af lejren for sidste gang - ud til busserne. Dr. Lorenzen, Bov, var kommet til med 2 ambulancer. Hjemturen foregik i sneglefart igennem Hamborg op igennem Slesvig ad hullede og mørke veje. Ved midnatstid kom vi over grænsen ved Kruså. Der havde været mange mennesker samlede, fordi der gik rygter om, at vi ville komme hjem, men de var blevet jaget væk af de tyske vagter.

Løsladt udenfor Frøslevlejren

Da vi kom til Padborg, var der også samlet så mange mennesker, at busserne var nødt til at standse, og vi fik lov at stå ud, men måtte love at vi ikke forsvandt. De tyske vagter, som ledsagede os, blev siddende i busserne.

Vi måtte jo i busserne igen, og de sidste 5 km til Frøslevlejren blev tilbagelagt. Vi holdt i ca. et par timer i busserne udenfor lejren, og pludselig blev der meddelt os, at vi var løsladt.

Da der ikke var noget for mig at lave i Padborg, rejste jeg til Vamdrup om eftermiddagen, men desværre var min mor indlagt på Kolding sygehus, og det blev jeg også den næste dag med lungehindebetændelse og en temperatur på 41 grader.

Gendarmen og 20 civile på vej ud af Neuengamme den 16.3.1945. Chaufføren, der har taget fotoet, stod ved sin bil lige bag ved den tyske vagt.

Johanne Hansen

- et rids af en særegen kvindes liv

Jeg blev lagt på enestue, da lægerne også mente, at jeg havde tyfus. De første tre uger lå jeg hen i en døs og fik tre gange tappet væske af min ene lunge. Min mor fik lov at komme over til døren en gang, men måtte ikke komme ind på stuen. Den 4. april kom oversygeplejersken og sagde, at jeg ville blive kørt over til min mor, men at hun var bevidstløs. Hun døde i løbet af formiddagen, uden at jeg kom i kontakt med hende.

Jeg kom nu til at ligge på en 6-mandsstue og blev meget forkælet af sygeplejerskerne. Det gik nu fremad. Min vægt, der havde ca. 35 kg, steg nu med et par kilo om ugen. Der var hængt tøj til os i stuerne i tilfælde af, at vi skulle evakueres.

Den 4. maj om aftenen kom så frihedsbudskabet. Vi fik vin på stuen. Jeg troede nu, at jeg snart skulle udskrives, men en dag kom overlægen og sagde, at jeg havde tuberkulose og skulle på Silkeborg Sanatorium. Der var jeg fra 1. juni til 26. september, men jeg var sygemeldt helt til jul 1945.

Så begyndte tjenesten igen efter 15 måneders fravær. Måneder som jeg gerne ville have været foruden.

Jeg blev sat til at gå fripatrulje i baglandet. Senere blev jeg vagtkommandør ved militærtæt, som hjalp os med at holde vagt. Det var en god tjeneste (8 timer).

I 1946 fik vi en ny tjenestemandsslov, og da blev militærorganiseringen slettet af vores ansættelsesbrev samt den dumme betegnelse overgendarm af 2. grad.

Fra den 11. august til 11. oktober var jeg på kursus i København, og blev kurset bestået, kunne man søge over i toldvæsenet.

1. juli 1951 søgte jeg en toldbetjentstilling i Aalborg. Jeg fik stillingen, og min tid i grænsegendarmeriet var slut, og en ny i Aalborg begyndte og sluttede den 1. juni 1980.

Jeg vil gerne sige tak til alle de gode kolleger, jeg har haft i de 29 år, jeg var tjenstgørende ved Aalborg toldkammer.

Jeg håber, når I har læst ovenstående, at I bedre forstår mig, når nerverne løb af med mig.

Venlig hilsen
Otto

Af museumsinspektør Inge Adriansen, Sønderborg Slot

Forstanderinde Johanne Hansen. Als Husholdningsskole i Vollerup ved Sønderborg vil være bekendt af mange af Pigtråds læsere. Hun var medlem af modstandsbevægelsen på Sydals. I hendes hjem samledes fra 1943 en kreds af folk med tilknytning til Dansk Samling, som Johanne Hansen havde været medstifter af i 1936. Nogle dage efter troppede Gestapo op og ville tale med Johanne om de møder, som de vidste, hun havde afholdt på skolen. De var ret så mistænksomme med, hvad der i det hele taget foregik på stedet, for de var klar over, at det var mere og andet end husholdningsskole og vandrerhjem.

Johanne begyndte nu en taktik, som hun senere udviklede mesterligt, når hun kom i forhør hos tyskerne. Hun besvarede spørgsmål med modspørgsmål, og i mange tilfælde lykkedes det hende at blufse sig igennem endda meget nærgående forhør. Hun klarede denne første gang frisag, men snart begyndte tyskerne at arrestere de overordnede indenfor partiet.

Modstandsviljen voksede

I løbet af efteråret 1943 voksede modstandsviljen efterhånden, da det blev kendt, at flere arresterede blev skudt uden dom. I oktober 1943 blev Johanne opsøgt af nogle mænd, der spurgte hende, om hun ville tagemod flygtningedanske modstandsfolk og tyske desertører.

»Jeg husker, at jeg rystede lidt, og jeg forstod, at det var et ja eller et nej. Det, jeg var mest bange for, var om jeg havde mod til at gøre det rigtige. For faren var jeg godt klar over, og mit svar blev da også ja. Egentlig var det overvejset gennem længere tid - og mit ja - var efterfulgt af et: Selvfølgelig.

På det tidspunkt var der endnu ikke etableret en fast

flugtrute til Sverige, så vi vidste ikke noget om, hvor længe vi skulle huse flygtningene, og hvor vi skulle sende dem videre hen. I begyndelsen af december kom den første, han var fra Åbenrå.

Op mod jul kom en god dansk mand, Peter Segart; han havde til opgave at fortælle, at nu skulle der sættes ind med modstand. Mit job blev at tromme de bedste mænd fra Als sammen, og vi samlede dem i dagligstuen på skolen. Peter Segart stod med ryggen til vinduet og fortalte om modstand og sabotage. Pludselig greb jeg mig selv i at tænke: Jamen, du er jo gal. Jeg havde som de andre heller ikke megen forstand på det sidste, eller rettere, jeg havde slet ingen forstand på det.

Jeg så rundt på mændene, på deres ansigter, og jeg så, hvordan de nikkede alvorligt til Peter Segart og svarede ja. Da blev jeg klar over, at de havde sagt ja, - indvendig - inden de kom. Efter mødet tog Peter Segart vor lille flygtning med, og senere fik vi at vide, at han var nået velholdent til Sverige.«

Efterhånden et centrum for illegale skrifter m.m.

Johanne Hansens hjem blev efterhånden centrum for illegale skrifter, for betydningsfulde sammenkomster og udbygning af kontakter samtidig med, at skolens elevtal dalede i takt med disse beghenheder. Men det var nu ikke de lokale beghenheder, der var skyld i, at eleverne følte sig utrygge, men derimod de store krigsbeghenheder rundt om i Europa. Johanne holdt tappert ud og fortsatte undervisningen med de få, og det siger sig selv, at rent økonomisk så det meget sort ud for hende. Antallet af »vandrere«, der opholdt sig hos Johanne en tid, blev stadig større og større, og uden at tænke på sit eget liv, hjalp hun dem alle. Og nu tog beghenhederne også fart med

indsmugling af våben og sprængstoffer.

En dag rystede Hørup sogn af kraftige eksplosioner, og om disse fortæller ophavsmanden til »drønene«, Holmens tidligere provst Harald Sandbæk, følgende: »Vi kom i sommeren 1944 tre mand til Als. Fra hovedkvarteret i Århus havde vi fået til opgave at afbryde den elektriske strøm til en hemmelig fabrik i Høruphav og holde den afbrudt, så vidt jeg husker i 24 timer. For nogle ting, der foregik dér netop på det tidspunkt, ville en afbrydelse af strømmen være katastrofal.

Det var svært at finde nogen, der ville gemme os eller være os til hjælp. Det blev hos Johanne Hansen, vi endte, og det blev hende, der måtte træde hjælpende til, da første sabotageforsøg nok lykkedes, men da det var udført sådan, at tyskerne meget hurtigt fik strømmen igang igen, måtte udføres igen. Der var faktisk kun ét at gøre, hvis opgaven skulle fuldføres. For liste ud til de store højspændingsledninger næste nat igen, når tyskerne vidste, at der var folk på øen, som ville tage strømmen fra dem, ville være selvmord.

Hun tog følgerne af at have en mening

Nej, skulle det ske, måtte det ske ved list, og det lykkedes næste dag. Midt om dagen, forklædt som elektriker, at gøre arbejdet færdigt og gøre det, så det holdt den befalede tid. Indpakningen til sprængstoffet leverede Johanne, logiet ligeledes. kontakten til gode landsmænd på øen og i Sønderborg fik vi også gennem hende.

Det kostede nogle af os en række hårde oplevelser i fængslet i Århus, og Johanne og andre gode landsmænd kostede det, at de som vi, endte hos Gestapo. Jeg bevarer mindet om en, der frygtløs var parat til at hjælpe, én som aldrig bebrejdede os, at vi blev skyldige i, at hun blev

taget med, da vi blev fanget. Hun vidste, hvor hun hørte hjemme, dengang løgn og vold gjorde vort land til et helvede, og hun tog følgerne af at have en mening.»

Så vidt Harald Sandbæks vurdering. Johanne har selv fortalt om sin arrestation den 6. oktober 1944: »For et stykke tid siden havde jeg pakket en kuffert med de mest nødvendige ting, og hver aften lagde jeg alle de bøger, jeg ejede, der var skrevet af Kaj Munk og Arne Sørensen, sådan »helt tilfældigt« opslået på bordene i mit kontor. Jeg ville vise dem, at jeg selv bestemte, hvad jeg ville læse, og jeg følte også, at med dem havde jeg to gode venner med mig i farens stund. Jeg vil gerne slå fast, at *ingen* i sognet på nogen måde var skyld i arrestationen, selv om alle vidste, hvad der foregik på skolen, både pigerne og befolkningen i Vollerup, og det både den dansk- som den tysksindede del. Deres munde var lukkede.«

Ruten blev: Sønderborg, Frøslevlejren, Vestre Fængsel og Ravensbrück

Efter et ophold i Frøslevlejren og i Vestre Fængsel i København blev Johanne Hansen sendt til KZ-lejren i Ravensbrück i Mecklenburg den 11. december 1944. »Vi ankom til Ravensbrück en bælgmørk aften efter at have spadseret temmelig langt. Dengang vidste vi ikke, ja, der var ingen, der kunne forestille sig, hvilket helvede på jord, denne lejr var.

Bagefter forstod jeg, at alle, der sendtes dertil, på forhånd var dødsdømt. Men først vil vi tappe dem for deres sidste blodsdråbe og arbejdskraft, skal Hitler have sagt til Himmler. Og pine dem åndeligt og legemligt, skal han have tilføjet, for sådan var det nemlig. Alt blev taget fra os lige fra starten. Det eneste, vi fik lov til at beholde, var et par strømper og et par sko. I stedet for vort eget tøj fik vi udleveret nogle få pjalter til at skjule vores nøgenhed med. Jeg fik syet en pose af et gammelt håndklæde, og denne pose blev mit eneste gemmested og bagage. Og den måtte med overalt, ellers blev den stjålet.

Lejren bestod af 30 blokke eller huse, om man vil. Det var kun bræddeskure, og ofte uden ruder i vinduerne. Udenom selve lejren var der en høj cementmur, spækket foroven med pigtråd. Store opslag med dødningehoveder fortalte os, at der var stærkstrøm i pigtråden. Zugänger-blokken, som vi levede i de første 14 dage, var som de andre blokke - utrolig snavset - trods fangernes hæderligste anstrengelser med vask og vask igen, og det foregik med koldt vand og uden sæbe, selvfølgelig. Vi levede 1.400 mennesker i den blok.

40.000 kvinder

I hele lejren var der ved vor ankomst ca. 40.000 kvinder. Sovestederne var kasser, stablet i 3 etagers højde med 3-5 slået sammen i bredden, så der på den måde blev en gang til næste fjælerække. Der lå vi som på hylder, stuvede tættere sammen end sild i tønder.

Det frøs konstant fra vi kom, til hen i februar, mellem 15 og 20 grader celcius. Der var en lille ovn i det ene hjørne af barakken, hvor man kunne fyre, hvis man altså havde »organiseret« brændsel. Det hjørne var altid belejret af de førstankomne.

Appellerne var de værste. Dem vil jeg altid mindes som selve djævelens opfindelse. Kl. 4 om morgenen blev vi purret ud. Schnell - schnell, lød det hele tiden. Blok- og stueældste var forsynet med læderremme, og gik det ikke hurtigt nok, hvad det som regel gjorde, dansede disse på de stakkels menneskers kroppe.

Iskolde rum

Koldt vand var der til at vaske sig i, og det foregik i iskolde rum uden glas i vinduerne. Men jeg lærte at holde af dette kolde vand, udvendig. Disse afvaskninger om morgenen hærdede mig og rensede, selv om vi måtte trække i de samme snavsede pjalter efter vasken. Dette kolde vand har utvivlsomt været med til at hjælpe mig igennem. Senere gik det bedre, da jeg fik organiseret skiftetøj. Var vi meget heldige, fik vi lidt varmt vand, - sort vand i krusene - og derefter blev vi alle drevet og pisket ud til appel.

På lejrgaden stod vi alle 40.000 kvinder opstillet blokvis, 5 i hver række. Blandt fangerne var der udtaget blok- og stueældste samt lejrpolti, og de skulle sørge for opstilling og optælling.

Langt om længe kom SS-kvinderne og skridtede fronten af, og det foregik med skældsord, slag og stød. Der stod vi i december og januar måned i 15-20 graders kulde lige til dagen gryede. Hvor var de timer ulidelig lange, og mange svage bukkede da også under. Og det var jo også meningen, da der skulle udryddes et bestemt antal fanger hver dag.

At stå om morgenen og til tider langt op ad formiddagen på fastende og hungrende hjerte, ret op og ned er meget slem. Blodet løber fra hovedet, og man har let ved at besvime. Har man ingen venner, der kan gribe fat i én, dejses man simpelt hen om, og får lov at ligge, til man er stiv og død. Mange blev båret væk - døde - efter disse morgenappeller. Ofte og især om søndagen stod vi strafappel. Grunden hertil var f.eks. hvis en eller anden havde tilladt sig at dø i løbet af natten, og det skete så godt som hver nat - og derved ikke blev meldt - så skulle vi stå til appel i timevis.

En af disse søndage stod vi fra kl. 4 om morgenen til kl. 14 om eftermiddagen, og dog havde vi danske vort humør i behold og kunne sige: - pyt vi tager det med.

Alle uhyrligheder skete om søndagene

Vi havde kræfter og livsmod til at tørre de mange tårer, vi så liste sig ned ad blege kinder hos vore kammerater. Søn- og helligdage kendtes kun på, at der skulle vi straffes. Alle uhyrligheder skete om søndagene. Og så var vi endda ikke kommet frem til det værste endnu. Jugendlageret, dødens venteværelse, forkammeret til gaskammeret. Der skulle vi opleve det mest grusomme og det mest ophøjede menneskelige.

En ting fra disse morgenappeller ser jeg gang på gang for mit indre øje, den lille russiske mor, der hver morgen satte sig på sin omvendte madskål, og mens vi andre trippede

de af kulde, sad hun stille og drejede sin rosenkrans og bad. Når hun endelig vendte hovedet op, så vi andre et dejligt rent, roligt og forklaret ansigt, som havde hun været inde for Guds åsyn. Og kulden havde hun sikkert ikke mærket.

Jeg forstår godt alle dem, der ikke vil vide af, at alt det, der fortælles fra dengang, er sandt, og som ikke vil tro alle de skrækindjagende ting, der foregik. Jeg havde det selv på samme måde i begyndelsen, og det var først, da jeg kom til Jugendlageret, at det for alvor gik op for mig, hvor frygteligt det var. Og jeg kan forsikre om, at det er sandt alt sammen, blot meget værre. For det værste kan man ikke fortælle om, det kan menneskeord ikke udtrykke.

Når mennesker føres ud i livets grænseland, må der ske noget med dem. Et af to. De må enten forhærdes - det er risikoen - eller de lutres til det ædle metal. Selve menneskelivet, hvor roligt det så end flyder, er vel en lutring. Men denne krig var en lutring så hård, at det måtte blive enten knald eller fald.

- Her tømmer Europas kvinder lidelsens bæger helt ud. Hvornår timen kommer, ved alene Gud. Sådan skrev vor norske fangekammerat Sylvia Salvesen i sit digt om Ravensbrück. Og da man efter krigen spurgte hende, hvordan hun kunne holde det ud, svarede hun: - Fordi jeg levede i nuet og altid søgte at aftvinge dette nu noget godt, positivt, og så min stærke kristentro, og digtet slutter:

- Du Ravensbrück, helvede på jord, mon du skulle blive selve kærlighedens mor?

Russerne nærmede sig. Vi fanger så alt i øjnene, tog alle muligheder i betragtning, og så det at vor eneste frelse var, om russerne eller englænderne kom, så ville der blive kamp, men mange ville gå til. Vi havde aftalt, at så snart vi mærkede uro, skulle vi norske og danske mødes på et bestemt sted og se at slippe ud.

Vi var kommet til tiltætnings-lejren

1. februar evakueredes alle vi ældre fra hollænderblokken sammen med andre ud til

Jugendlager, en halv times gang fra Ravensbrück. Her er ingen senge, ingen tæpper, ingen mad, ingen vand, ingen ild, sagde de førstankomne. - Vi var kommet til tilintetgørelses-lejren. Til helvedes forgård.

Vi blev installeret på et drivvådt gulv. Stedet, hvor vi skulle tilbringe i hvert fald natten, var et nylig rejst materialskur med gulv af nyfældede graner. Det, vi skulle ligge på, var en våd madras. Vi var tre om hver madras, og mad fik vi ikke i flere dage.

I 5 uger fik vi ingen Røde Kors-pakker i Jugendlager, og vi fik hungerens kvaler at føle. Da vidste vi, hvad det ville sige at have sult i øjnene. Men da nøden var størst, var hjælpen nærmest.

Vi kom tilbage til Ravensbrück, hvor der ellers kun var unge arbejdsdygtige kvinder tilbage. Alle ældre var sendt i gaskamrene. Med hjælp af nogle tyske søstre fik vi arbejde på en fabrik udenfor lejren. Arbejdet bestod i at sprætte mugne uniformer op. Det var ligesom at komme tilbage til livet igen.«

Så oprandt en soleklar 7. april

For de danske og de norske kvinder kom der nu kun til at gå et par uger, før frihedens time stod for døren: »En soleklar 7. april 1945 rullede de første hvide busser ind i selve Ravensbrück. Ellers havde de holdt udenfor porten. Nu vidste vi, at der ville ske noget godt.

En halv time efter mødtes alle danske og norske, fire franske kvinder, hvoraf den ene var kusine til Dronning Ingrid. Nu mødtes vi alle ved hovedindgangen med »Gepäck«, som ordren lød. Vi havde vasket og striglet vore klude, så vi kunne se anstændige ud, når vi skulle hjem.

Instinktet sagde os noget om, at når opløsningen og håbløsheden begynder i det indre, ses det straks på det ydre. Og vi ville hjem. Vi citerede ofte til hinanden det norske vers: - Og ikke en eneste mand kom hjem, som kunne fortælle sine landsmænd. Og så sagde vi: - Vi vil hjem og fortælle om dette rædslernes rige, så det aldrig gentager sig.

Den sidste nat i lejren opholdt vi os i badstuen. En sælsom nat: Ingen sov, her var alle kammeraterne, alle os, der havde tømt lidelsens bæger helt til bunds med hinanden.

Den 9. april kørte vi gennem Danmark i busserne, så musestille. Ingen vinkede. For hvis denne aktion ikke forløb roligt og godt, kom der ikke flere ud af Ravensbrück, var vi blevet truet med.

Men Bernadotte og hans mænd var miraklet, der frelse mange tusinde mennesker fra døden.«

Nu gjaldt det om at vinde freden

Ved sin hjemkomst fra KZ-lejren var Johanne Hansen 55 år, og hendes vægt var kommet ned på 35 kg.

Selvom hun var afkræftet og svag, huskede hun det løfte, hun havde givet sine kammerater i Ravensbrück: »Aldrig at ville bære nag.« Derfor sammenkaldte hun sine naboer fra Vollerup, bekendte og venner til møde i Ulkebøl forsamlingshus kun få dage efter hjemkomsten.

I en meget smuk tale understregede Johanne Hansen, at det nu gjaldt om at klare det allersværeste. Nu var krigen vundet, og nu skulle vi bestræbe os på ikke at hade de tidligere fjender, men tværtimod at bruge

kræfterne på at vinde freden - og dette var en større og vanskeligere gerning end at vinde krigen. Hun sluttede sin tale med at citere et smukt digt, der altid vil være aktuelt:

»De kan bygge fængsler af sten og grus

og stænge med bolt og slå
men aldrig kan de stænge
for tankens sus

og bønnen mod himlen
blå.«

Til afrunding af denne periode kan nævntes, at hun uansøgt fik en erstatning fra Frihedsfonden, fordi hendes skole havde været lukket i 3/4 år, mens hun var i fangelejr, men hun sendte straks pengene videre til Kong Christian den Tiendes Mindefond, fordi pengene her kunne blive til gavn for andre, som nok havde mere brug for dem.

Fortalte ofte om Frøslev og Ravensbrück

Ved mange sammenkomster på skolen fortalte Johanne Hansen om tiden i Frøslev og Ravensbrück, men altid med kammeratskabet mellem fangerne som det centrale og altid uden nag til tyskerne. I kraft af sin åndelige styrke og medmenneskelighed formåede hun at bearbejde den forfærdelige tid og gøre den til noget, sjælen kunne gro af. »lidelse og kampen bandt danske og norske stærkere sammen, end 100 lykkelige år

kunne gøre det,« fremførte hun ofte. Den norske litteraturprofessor Francis Bull var engang gæst på Als Husholdningsskole og sagde til afsked: »Jeg kan se i dine øjne, Johanne, at du ikke har taget skade på din sjæl af alt det forfærdelige, du måtte igennem dernede.«

På vandrerhjemmet knyttes mange venskabsbånd

Efter hjemkomsten genvandt Johanne Hansen sine kræfter og drev med dygtige medarbejdere såvel husholdningsskole som vandrerhjemmet videre. Samtidig deltog hun meget aktivt i debatten om folkelige, nationale og politiske emner. Hun var en flitig kronikør i flere dagblade og en populær foredragsholder, der beskæftigede sig med tidens spørgsmål. I hendes hjem i Vollerup og på det tilknyttede vandrerhjem - også grundlagt af Johanne Hansen - kom der i tiden fra 1945 og frem til omkring 1970 mange tidligere modstandsfolk, som holdt ferie og fik åndelig næring af kontakten med den altid engagerede Johanne.

Et virke på et højt plan

Husholdningsskolen var hendes hovedvirke, og skolens årsskrifter giver et fint indblik i den holdning, der prægede undervisningen. Eleverne skulle lære at tilbe-

Johanne Hansen med elever på Als Husholdningsskole.

rede sund mad og føre en økonomisk husholdning, men de skulle tillige lære langt mere - først og fremmest en grundlæggende forståelse for demokratiet og for de værdier, der var knyttet til fædrelandet. Tolerance og respekt for andres mening samt evne og vilje til at yde en indsats - dette var de værdier, som bestandigt fremhævedes af forstanderinden.

Det var en husholdningsundervisning på et højt plan, hvor det materielle og det åndelige gik hånd i hånd. Små fyndord fra Johannes barnedomshjem blev strøet ud til de vordende husmødre, f.eks.: »Har man ikke det ene, så har man det andet.« Men tillige blev påpeget, at kvinder ikke blot skal være husmødre, men også tage del i hele samfundet på alle led.

I en tale sidst på året i 1945 udtrykte hun det således: »Alle voksne kvinder bør nu interessere sig for alle samfundsspørgsmål. Med andre ord: Vi må blive politiske. Jeg ved godt, at det er et grimt ord,« fjøede Johanne til, »men hvad er politik andet end alle de forhold, der binder os sammen som et folk... Lad os få mænd og kvinder med syn og tro ind i folketinget.« Det kan lyde som en tale, skrevet til et jubilæum for kvindernes valgret, men det er faktisk et citat fra Als Husholdningsskoles jubilæumsskrift i 1945. Når man sidder og læser i disse elevskrifter, forstår man, hvorfor Als Husholdningsskole var så populær. Man lærte både at bage brød og at være åndelig aktiv.

Legatet bærer hendes navn

»Johanne Hansens Legat« blev stiftet i 1964 af en bred kreds af hendes venner over hele Danmark. De ønskede at hædre hendes enestående indsats for medmenneskelighed, politisk frihed og dansk folkeliv ved at oprette et legat, der skulle bære hendes navn. Efter Johanne Hansens ønske blev det bestemt, at legatmidlerne skulle gives - altid uansøgt - til personer, der havde ydet en særlig indsats indenfor det frie folkelige arbejde i de nordiske lande eller havde arbejdet for at

fremme mellemfolkelig forståelse eller havde ydet en særlig humanitær indsats.

I årenes løb er der uddelt ialt 13 legater til personer fra hele Norden og England. Legatmodtagerne spænder vidt både geografisk og idemæssig - fra den sydslesvigske vandrelererinde Solvejg Refslund til den engelske vandrersjæspioner E. Saint John Catchpool.

Ved de sidste uddelinger er der skænket studielegater til grundlæggeren af blindbiblioteket på Island, Helga Olofsdottir og landmandskone Tilde Mågård, der har gjort en stor indsats blandt ledige i Vestjylland. Det er også blevet tildelt Mother Theresa og SOS-landsbyerne, to af de mindste, men meget aktive humanitære organisationer.

I 100-året for Johanne Hansens fødsel er legatet tildelt sydslesvigeren Edith Sigård-Madsen, Strukstrup. Hun har gennem et meget aktivt virke gjort en væsentlig

folkelig og nationalpolitisk indsats. Johanne Hansen understregede ofte, at kvinder ikke blot havde ansvaret for de nære ting, men at de tillige burde engagere sig i samfundets udvikling. Legatet, der bærer hendes navn, er med til at fastholde dette samfundssyn.

Johanne Hansens vidtforenede virke, hendes frodige og alsidige personlighed og ikke mindst hendes uforfædethed i besættelsesårene og fangetiden er endnu et forbillede for mange. Det kunne man se i 1990, hvor der på 100 års dagen for hendes fødsel samledes 130 mennesker til legatoverrækkelsen på Sønderborg Slot. Det var et klart vidnesbyrd om, at den livsholdning, hun stod for, endnu føles vedkommende for mange.

Inge Adriansen, museumsinspektør, formand for Johanne Hansens Legat.

På udekommando i Buchenwald 7 måneder som slavearbejder i brunkulslejer

Jens Jørgensen blev som ung politimand anholdt af tyskerne ved aktionen imod det danske politi den 19. september 1944, og sammen med næsten 2.000 andre politifolk ført til koncentrationslejren Neuengamme og senere til Buchenwald. Fra Buchenwald blev de politifolk, der ikke allerede var døde eller så syge, at de umuligt kunne transporteres, kort før jul 1944 overført fra koncentrationslejr til krigsfangelejren Mühlberg an der Elbe. Herfra blev de i den følgende tid fordelt på mere end tyve arbejdslejre i området mellem Leipzig, Dresden og Halle.

En af de værste lejre viste sig at være ved brunkulslejet i Grosszossen i Sachsen. Til denne arbejdslejr, som der ikke tidligere er skrevet om, var Jens Jørgensen så uheldig at komme. Og det fortæller han om her.

Kort efter jul begyndte de at sende kollegerne ud til forskellige arbejdslejre. Henry og jeg ventede til den 6. januar, og vi meldte os til Grosszossen i Sachsen. Hvad vi ikke vidste var, at det var det værste sted, vi kunne komme, men det erfarede vi senere. Sachsen var for det første noget af det tristeste, fladt uden egentlige træer, kun med krat og buske, pil og andet. Nogle

kollegaer kom på briketfabrik. Gatten og jeg kom til kolonne 8, hvor vi slæbte på jernbaneskinne og meget andet. Vi kom til at opleve slid, slæb, sult og tæv.

Selve indkvarteringen var bedre, end vi var vant til. Her var køjesenge og varme på stuerne. I modsætning til Buchenwald med alle lopperne, så var her nogle store, røde væggelus. Væggelusene krav-

Note:

Der er benyttet citater fra kronikker og avisartikler af Johanne Hansen. Et udvalg heraf findes i Peter Achton: Jeg har båret lærkens Vinger. Johanne Hansens eventyrlige liv (1975).

Forsiden:

Johanne Hansen blev i 1965 malet af den fremtrædende, sønderjyske portrætmaler Viggo Kragh-Hansen, der i øvrigt også havde været aktiv i modstandsbevægelsen. Billedet, der er et af hans hovedværker, hænger i kunstafdelingen på Museet på Sønderborg Slot. Det blev udført på initiativ af en kreds af Johanne Hansens venner i 1963.

udenfor pigtråden før bevogtningsmandskabet var med.

Vi sultede

Vi sultede, og udenfor lejren havde ligget en kålroekule. Der var nogle halvrådne roer tilbage. Dem åd vi, men kunne ikke tåle dem. Ude ved brunkulslejet var nogle kolonihaver. Der kunne vi være heldige under sneen at finde majroer, radiser og andet endda med grøn top, hvori der var vitaminer. Alt kunne spises, men vi skulle være forsigtige, for så nogen af bevogtningsmandskabet os, kunne de godt finde på at skyde. Ingen steder var så mange fanger blevet skudt, som på markerne omkring brunkulslejet.

Dybt under brunkulslejet var der en brunkulsmine. Ned til brunkulslejet havde gravemaskiner gravet en lang kanal, hvor der var lagt et midlertidigt jernbanespor. Der kørte elektriske tog med store tipvogne, fyldt med brunkul til fabrikkerne. Her slæbte vi på sveller, jernbanespor og meget andet. Dertil brugte vi nogle jernstænger. De lå ude i sneen om natten, så de hang fast i huden, når vi skulle bruge dem om morgenen. Vi tænkte på vore gode vanter, som vi havde foræret til nordmændene.

Vores forarbejder hed Karl. Han holt os strengt til arbejdet, ellers var der ikke noget at sige ham på. Derimod var der i brunkulslejet en overforarbejder, som også hed Karl. Han var lille, bred og med en stor krum, rød næse. Vi oplevede ham som satan i egen person. Ondskaben lyste ud af ham. Vi fik hans ondskab at mærke, og vi så, hvordan han med en jernstang bankede en russisk fange, og hvordan han skalperede to unge franskmænd, idet han rev hår med hud af hovedet på dem. Vi knyttede næverne i lommen, men kunne intet gøre. Vi var alle undergivet hans magt og ondskab.

En morgen skulle vi have et stort arbejdsstur ned i lejet. Det var skilt ad, og hver side var stor og tung. Vi lod en side glide ned til jernbanespor. Derefter skulle vi bære det ned i lejet. Dette var lettere sagt end gjort, idet vi var nødt til at træde på svel-

lerne i sporet. Trådte vi ved siden af svellerne, sank benet i til knæet. Så kom overforarbejder Karl desværre. Nu kunne arbejdet ikke gå stærkt nok. Han sprang på den ene og den anden og gav os knyt-næveslag i ansigtet, så blodet sprøjtede.

Da ville en kollega, Aber kaldte vi ham, da han altid brugte dette tyske ord, værgе for sig og tog armen op for ansigtet. Da troede Karl, at kollegaen ville slå igen. Karl blev så rasende, at fråden stod ham ud af munden. Han tog armbind på, trak en stor pistol op af lommen og tog ladegreb. Derefter satte han pistolen for tindingen af kollegaen. Vi var sikre på, at han havde skudt, men det gjorde han mærkeligt nok ikke. Han fortalte os derimod, at når han havde armbind på, havde han ret til at skyde os, og hvis vi prøvede på noget lignende som kollegaen med armen, ville vi blive skudt. Da vi havde fået den første side af skuret ned i lejet, trampede Karl rundt ovenpå det, mens han skreg, og fråden stod ham ud af munden: Seksten mand, seksten mand! Vi var nu kun ti mand. Til sidst gik han endelig, og vi fik resten af skuret ned i lejet.

Hver søndag arbejdede vi til kl. 12.00. Det var vores værste dag. Før da overtog Karl os. Alle andre havde fri. Sporene til de store gravemaskiner, der gravede brunkul, skulle flyttes. Så vi gik med jernstænger i mudder til knæene. Og det frydede Karl at trække os gennem det værste. Hjemme i lejren skyllede vi det værste mudder af buksebenene.

Alle forarbejderne og de tyske arbejdere havde deres madspande med suppe og andet, som de spiste i frokostpauserne. Vi andre havde intet at spise. Vi kunne kun sidde og se på dem, mens de nød deres mad. De krævede dog ligeså meget arbejde af os, som af dem selv. Når vi til aften fik noget at spise, så var det meste vand. Sådan levede vi i måneder. Der går meget lang tid, før man dør af sult, blot man kan få væde, og det var der jo nok af her med al den sne. Det var sådan, at hvis to kollegaer stod og talte sammen, vidste vi, hvad de

talte om, nemlig mad. Om natten drømte vi om mad.

Andersen, som jeg omtalte i forbindelse med juleaften, havde været så heldig at komme til montørerne, der satte master og ledninger op til de elektriske tog. Der havde de det forholdsvis godt. Andersen fik sår over hele kroppen på grund af vitaminmangel, så han ikke kunne gå på arbejde. Uden at spørge eller sige noget mødte Henry og jeg næste morgen hos montørerne i Andersens sted. Ingen opdagede noget, for den ene leder vidste ikke, hvad den anden leder havde beordret. Så vi blev godtaget hos montørerne.

Forarbejderen dér hed selvfølgelig også Karl, men var af en helt anden kaliber end den før omtalte overforarbejder Karl. Han her var fra Ober Slesien og var selv tvunget i arbejde. Han kunne skælde ud som alle andre tyskere, men jeg opdagede hurtigt, at han på bunden var god nok, ja, han var endda et prægtigt menneske. Han blev også glad for mig, for han opdagede hurtigt, at jeg var vant til at bruge et stykke værktøj. Han holdt fyraften en time før vi andre. Så tog han mig med op i arbejds-skuret, hvor der var varme. Her kunne jeg så modtage værktøjet, når de andre kom, og så låse.

Vi fik det herefter godt sammen med Karl, og vi blev som hans børn. Han havde ikke noget at give af, men han skaffede os rå løg, som var fyldt med vitaminer, det, som vi netop havde brug for. Det kunne ske, at Henry og jeg nævnte noget om nazisystemet og Hitler, men så tyssede Karl på os. Der var angst blandt den tyske civilbefolkning. En ældre tysk hjemmevernsmand sagde om behandlingen af os »svineri«. Han gik med karabin over nakken, men fra hans side skulle vi intet frygte.

I det hele taget var det godt, at vi gik på arbejde ude i den friske luft, for så var vi ikke på samme måde udsat for smitte som dem, der lå hjemme i lejren. Rundt på marken, hvor Henry og jeg arbejdede, lå der flere forsagere fra flyveangreb boret skråt ned i jorden. Dem tog vi os ikke noget af. En dag fandt vi tilfældigt en del kartofler,

nedgravet i skråningen til jernbanen. Den dag blev festlig. Vi spiste rå kartofler og havde det godt. Selvfølgelig var det en anden fange, der havde nedgravet kartoflerne, men vi var sultne, og måske levede den fange ikke mere.

Tyskerne stjal pakkerne, der var til os

Røde Kors-pakker fik vi ingen af her og havde ikke fået det hele vinteren. Foråret begyndte omkring 1. februar, sneen smeltede væk, og gæselingepilene sprang ud. Midt i marts måned fandt Røde Kors-lægen Thune Andersen og hans sekretær os. De havde længe ledt efter os, da vores transportliste var blevet væk, og hvor skulle de lede efter os? Vi fortalte, at vi ingen Røde Kors-pakker havde fået hele vinteren.

Få dage efter kom ritmester Zeilow fra Røde Kors. Han tordnede overfor kommandanten, og Røde Kors var noget, tyskerne havde respekt for. Så fik vi Røde Kors-pakker. Mange var vel nok blevet væk, men vi fik flere, end vi kunne spise i lang tid. Da tænkte vi på vores forarbejder Karl. Han fik brød og cigaretter. Han var god ved Henry og mig. Det var forår og varmt, og Karl trak arbejdet ud, han ville nødig sende os tilbage til kolonne 8. 14 dage efter det første besøg kom læge Thune Andersen tilbage. Han udtalte da, at nu kunne han se, at vi havde fået noget at spise. Første gang, han besøgte os, var vi grå i ansigterne og øjnene var matte.

Ved luftalarm havde vi ordre til at gå ned i minen dybt under lejet. Vi blev ført der ned af den først omtalte vorarbejder Karl. Vi gik ned ad lange skakter, hvor vi ikke kunne gå oprejst. Hernede var varmt, og da vi kom oppe fra 20 graders frost, varede det ikke længe, før vi blev dødsige og søvnige. Når luftalarmen blev afblæst, havde vi slet ikke lyst til at gå op i kulden og arbejde igen. Men her hjalp ingen kære mor.

En nat hjemme i lejren kl. 4 blev der luftalarm. Vi skulle gå i beskyttelsesrum. Da vi kom ud, hang der højt over vore hoveder lysbomber, og det var næsten lige så lyst som

om dagen. Vi kunne høre flyvemaskinerne summe oppe over lysbomberne, og vi vidste, hvad der nu snart ville ske.

Lejren lå mellem 9 fabrikker

Vores lejr lå midt i en cirkel af ni fabrikker, deriblandt var der en syntetisk benzinfabrik, Leuna Werke. Det var denne, angrebet gjaldt.

Vi sad i beskyttelsesrummet sammen med værne-magtsoldater med fødderne i vand, da angrebet satte ind. Soldaterne rystede over hele kroppen, for måske vidste de bedre end vi, hvor livsfarligt angrebet var også for os. Vi tog det mere roligt, for det var jo et vore venner deroppe. Der faldt ca. 400 bomber, og hver gang en bombe sprang, tog det vejret fra os, så vi sad og hev efter vejret. Da luftangrebet var forbi, og vi kom op, var der et krater blot 3 meter fra vores beskyttelsesrum så stort, at et almindeligt parcelhus kunne være i det. Vi var med til at rydde op efter angrebet. Civile tyskere skældte ud over de forbandede englændere. Røgen fra den syntetiske benzinfabrik var så tæt, at det slet ikke blev lyst den dag. Ved flyveangrebet blev dræbt tyskere, russere, franskmænd og polakker, men ingen danske. Det var ligesom danskerne var beskyttede. På jernbanestationen, der også blev bombet, var der flere politifolk, danske, men ingen af dem blev dræbt.

Tilbage til arbejdslejren. Forarbejder Karl holdt stadig på Henry og mig til trods for, at nu var vores arbejde ved at være slut. Til sidst kunne Karl ikke holde på os længere, vi skulle næste dag tilbage til kolonne 8, sliddet og øretæverne. Jeg var ved at grave et hul til den allersidste mast og tænkte, at nu kunne det også være ligemeget.

»Nach Hause«

Jeg var ikke blevet færdig med hullet, før der kom besked om, at vi skulle aflevere værktøjet, vi skulle »nach Hause«. Vi kunne ikke rigtigt tro på det, da vi før var blevet narret. Karl græd, hans datter var et par dage i forvejen kommet forbi som flygtning og havde fortalt, at Karls hus var jævnet med jorden, og

hans kone, hendes mor, var dræbt. Nu mistede han også os. »I rejser hjem til et godt land, så kan vi andre komme her.« Karl var den eneste, vi gerne ville vide lidt om. Hvordan mon det gik ham senere?

Vi var så nær den russiske front, at vi kunne høre kanontordenen derfra. Og vi så, hvordan både soldater og civile flygtede derfra. En aften hjemme i lejren kom flere soldater dertil. De var sultne og fik lov til at spise alt, hvad de kunne af det grønne »vejbred«. Der gik ikke en halv time, før de alle lå ude på gårdspladsen og knækkede sig. Det var alligevel for kraftigt kost.

Da Henry og jeg havde afleveret værktøjet og sagt farvel til Karl, mødte vi de andre kolleger. Da krøb den føromtaltte sadist, overforarbejder Karl for os, så noget var i gære. Da vi midt på eftermiddagen kom tilbage til lejren, forlangte de betaling for en overtræksdragt, vi havde fået udleveret. Enden blev dog, at det, vi havde slidt på dragten, kunne gå lige op med det arbejde, vi havde udført i vinterens løb.

På jernbanestationen kom vi i modsætning til, når vi ellers havde rejst med tog i Tyskland, til at køre med almindelige personvogne mellem civile tyskere. Vi rejste tilbage til Stalag IV B i Mühlberg.

Efter påske blev vi afhentet af grev Bernadottes hvide busser, der kørte os tilbage til Neuengamme.

Da grev Bernadotte dagen efter kom på besøg, måtte kommandanten følge ham rundt til alle de forhenværende Häftlinge, hvor Bernadotte hilste og talte med hver af os. Det har helt sikkert ikke huet kommandanten. Han blev senere dømt og henrettet.

Få dage senere blev vi hentet af danske, hvide busser og kørt til Frøslevlejren i Danmark. Vi havde vist alle en klump i halsen, da vi kørte over grænsen til Danmark. Det var omkring kl. 23. Til trods herfor var mange sønderjyder mødt op for at modtage os. Hjemme igen efter at være befriet fra et jordisk helvede.

Frøslevlejren for os et paradys

Frøslevlejren var for os et paradys. Her blev vi behandlet som mennesker. Her fik vi havregrød med mælk, som vi ikke havde smagt i 7 måneder. Her måtte vi også arbejde, men det gik meget lempeligt til, og her var ingen, der slog i ansigtet med knytnæveslag. En sandbanke skulle jævnes, og vi fyldte sand i topvogne. Når de var fyldt, skulle en mand med en lang stang følge med ned for med stangen at bremse tipvognen, men det var ikke altid, dette skete, så tipvognen løb af sporet, når den nåede ned. Her var også tysk bevogtning, men den var meget lemfældig. Her var mange modstandsfolk og frihedskæmpere. Der var en vis højtidsstemning, da alle vidste, at kapitulationen var nær forestående.

Søndag den 24. april kørte vi med tog gennem Danmark for at komme til Sverige. Fra Padborg havde jeg lejlighed til at ringe hjem til mine forældre i Korning. Det var mærkeligt igen at høre deres stemmer. I Fredericia havde vi et længere ophold. Byens befolkning kom for at hilse på os og gav os kogte æg, brød m.m. En af byens dommere gik rundt med gode cigaretter til os. Han må have gemt dem til en sådan lejlighed. Det var altså meget festligt for os. Så da vi kom til Odense, gentog det hele sig, men da var vi så stoppede, at det kneb med at få en bid mere ned.

Kl. 24 kom vi til København og holdt stille på Østerport Station. Her var mørkt, og alt var stille. Nogle få familiedømmer til kolleger, der havde hørt om vor ankomst, var mødt op for at se en søn, broder eller forlovede, men de blev holdt langt væk fra toget af de berygtede hipoeer, som vi så for første gang. Nu var jeg så nær hjemme hos Maria, Carl Erik og Inge Lise, som jeg længtes meget efter. Først skulle vi dog en tur til Sverige. Først da vi gik om borg på færgen til Malmø, slap vi af med de tyske vogtere.

Nyt tøj fra inderst til yderst

Om morgenen blev vi modtaget af den svenske befolkning, der ikke vidste alt det

gode, de ville gøre for os. De tog os i hænderne og klappede os. Vi fik først en let morgenanretning, hvorefter vi i busser blev kørt til en badeanstalt, hvor unge piger badede os. Alt vort tøj blev destrueret, nok for at vi ikke skulle medføre smitte. Vi blev iført midlertidigt tøj og kørt til et stormagasin. Her blev vi påklædt fra inderst til yderst og kunne gå frit ud i byen.

Dagen efter kørte vi med tog til Ronneby i Blekinge. Ronneby var en meget smuk by med en dyb dalsænkning og en bred å nederst. Vi kom til at bo på et stort turisthotel i en stor park. Her blev vi passet og plejet og fik så meget skånekost, at vi blev oppustede over hele kroppen, så vi lignede ikke nogen, der lige var kommet fra koncentrationslejr. Det oppustede var reaktionen på sultetiden i Tyskland, og det forsvandt hurtigt igen, så vi fik vores normale udseende igen.

I Ronneby oplevede vi foråret for tredje gang det år. Først i Grosszossen, så i Frøslev og nu i Ronneby. Henry og jeg gik ture i den skønne omegn, lå og soled os på klipperne, mens vi tænkte tilbage på tiden i Tyskland. Vi frydede os over friheden, nu skulle krigen blot snart slutte, så vi kunne komme hjem. Da hørte vi om Hitlers død og Tysklands kapitulation.

Den 7. maj rejste vi med tog til Helsingborg og derfra med færge til Helsingør. Det var aften, da vi kørte med kystbanen. Nu var alle lys tændte igen, og det var et skønt syn at se over mod Sverige.

I Hellerup skiftede jeg om til S-tog til Lyngby, hvor jeg var omkring midnat. Maria var på stationen og modtog mig. Vi spadserede hjem til Skeltoftevej, hvor jeg måtte hilse på børnene. Selv om de sov, kom de op og kunne kende deres far.

Hvor mærkeligt - jeg var hjemme igen, endda hel, rask og uskadt. Livet kan også være dejligt!

2 måneder i uvished

Jeg mangler at fortælle, at der gik to måneder, før Maria fik at vide, hvor jeg var. Hun havde været hos Røde Kors, på Dagmarhus og på Shellhuset, men ingen steder kunne

hun få at vide, hvor jeg var. Efter to måneder kom der besked fra Røde Kors om, hvor jeg befandt mig, nemlig i Buchenwald. På dette tidspunkt fik vi fra Buchenwald lov at sende 16 censurerede linier hjem. Det skrevne skulle være på tysk, og vi måtte kun skrive, at vi havde det godt. Men alene skriften var et livstegn. På tysk var trykt, at alt kunne købes i lejren.

Til sidst kan jeg fortælle, at 19. september 1945 havde vi mindefest i Off Fellow Palæet i Bredgade i København. Da talte Røde Kors-lægen Thune Andersen om alle de forskellige lejre i Tyskland. Da nævnte han Leipzig som den bedste og Grosszossen som den værste. Der havde han og hans sekretær midt i marts måned fundet 104 udsultede politimænd.

Jens Jørgensen
fhv. Häftling nr. 310-301.

Ikke hade - Aldrig glemme

I disse dage, hvor regnbyger fra forrevne skyer jager over himlen, mens det farverige løv i solstrejf tumler fra træernes kroner, går tankerne ofte til sådanne dage i 1944, hvor vi som kz-fanger, under tvang og knippelslag, måtte grave derude i marsken ved Husum. Der, som andre steder i kz-lejrene, betød kammeratskabet ofte forskellen mellem liv og død. For eget vedkommende bl.a. i Neuengamme og Ebensee.

Jeg var omkring 15. december kommet tilbage fra Husum, som uarbejdsdygtig, mere eller mindre smidt ind i en af de sædvanlige kreaturvogne, mellem andre døende eller døde medfanger - og kom på en såkaldt »skåningsblok«, hvor jeg den 18. december modtog min første Røde Kors-pakke. For noget af indholdet og ved kammeraters hjælp kom jeg på revieret, havde betændelse i højre hånds ringfinger, og hele armen var voldsomt opsvulmet

med begyndende rosen som følge af arbejdet og slag af kapoer og forarbejdere i Husum.

Nå rman kom på revieret, var man i »afgangsklassen«, som det hed, idet man så havde været igennem hele kz-lejrsystemet. Det lykkedes mig, takket være noget af indholdet af Røde Kors-pakken, at købe mig operation af min finger og en del liggeplads på tredje hylde. Spise noget kunne jeg ikke på grund af høj feber, men en russisk fange tilbød at skaffe medikamenter og noget at stille tørsten med, mod til gengæld at overtage resten af min pakke.

Jeg gik med dertil og forventede nok ikke at se mere til ham. Men der tog jeg fejl, idet kan kom med både piller og noget makaronimælk, som han havde »organiseret« i sin daglige færden på SS-barakken. Det gjorde, at jeg ikke i den omgang kom ud med røgen fra krematoriet.

Den 7. maj 1945 blev vi be-

friet af fremrykkende amerikanske styrker i lejren Ebensee i Østrig. Natten derpå blev »De lange knives nat«, hvor grupper af fanger søgte efter kapoer og andre, der havde pint og slået medfanger ihjel og derfor nu selv skulle dø.

Under razziaen blev jeg også trukket frem og beskyldt for at være en sådan kapo. Da dukkede min russiske kammerat fra revieret i Neuengamme op og sagde god for mig. Han reddede derved mit liv i befrielsens første nat - på min 23 års fødselsdag. Jeg undgik en voldsom død, takket være et kammeratskab, og mit næste liv tog sin begyndelse.

Ved at leve livet erfares det - Ved at elske livet forklares det - Ved at vove livet forsvarer det - Ved at give livet bevares det.

Hans S. Bruun
Neuengamme 50.451

FORENINGERNE

SAMMENSLUTNINGEN

Mødet i oktober

Sammenslutningen afholdt bestyrelsesmøde den 23. oktober 1991 kl. 14 i 4. Maj Kollegiet. Alle foreninger var repræsenteret med undtagelse af Dachau-Klubben og Landsforeningen Gestapofangerne.

Dagsorden sædvanlige samt valg af næstformand.

Formanden, Jakob Jensen, bød de fremmødte velkommen, og derefter oplæste sekretæren Solveig Skjøtt protokollen fra det sidst afholdte møde, som efter et par mindre rettelser blev enstemmigt godkendt.

Formanden oplyste, at der jo skulle vælges en ny næstformand, idet han selv var

blevet valgt til formand på det ekstraordinære repræsentantskabsmøde den 2. oktober. Han foreslog Villy Karlsson som hans efterfølger. Villy Karlsson takkede, men ønskede ikke at modtage valg, foreslog i stedet Helge Kierulff som næstformand. Da Peder Møller Madsen også blev foreslået, blev resultatet ved skriftlig afstemning, at Helge Kierulff fik 4 og Møller Madsen 7 stemmer. Peder Møller Madsen takkede derefter for valget.

Jakob Jensen meddelte derefter, at han havde fået en indbydelse fra Frihedskampens Veteraner om at skrive et par linier i deres blad i anledning af foreningens 40 års jubilæum. Samtidig medfulgte en indbydelse til reception i samme anledning i Frihedsmuseet den 6. november kl. 16. Denne invitation var Jakob Jensen forhindret i at deltage i, og Solveig Skjøtt, som selv skulle deltage, blev

bedt om at repræsentere Sammenslutningen.

Angående lovudvalgsarbejdet udtalte formanden, at han havde fået svar på sit brev til ombudsmanden angående forvirringen om den sidste forhøjelse af hædersgaven. Ombudsmanden havde bedt om at få de blanke skemaer tilbage, som var sendt ud på må og få.

Formanden omtalte derefter en dansk universitetslektor, der for tiden bor i Köln og arbejder på en doktorafhandling om emnet, der gjaldt erstatning til fanger og arbejdsløse, der under besættelsesårene var blevet tvunget til at arbejde for Nazityskland. - Therkild Stræde, som lektoren hedder, havde været hjemme i Danmark på besøg og var tilfældigt kommet til at læse om emnet i Pigtråd/Gestapofangen.

Han havde derefter haft en samtale med advokat Jørgen Jacobsen, som varetager dan-

ske fangers interesser i krigs-erstatningssagen mod Tyskland. De havde udvekslet mening om emnet, og Therkild Stræde havde oplyst, at der i øjeblikket er forhandling igang med en stor folkevognsfabrik, hvor erstatningskravet lyder på 160 millioner Dmark. Tyskerne ønsker dog først at fratække beløbet for kost og logi!! - Det blev endvidere oplyst, at der i 1986 havde været en afstemning i Europa-parlamentet om, at Tyskland var moralsk forpligtet til at yde erstatning til »slavearbejderne«.

Salle Fischermann udtalte herefter, at han ville tage en snak med Arne Melchior, MF, så denne eventuelt gennem sin stærke interesse om emnet, gennem Folketinget kunne få sat gang i erstatningskravet fra Danmark.

Derefter mente Villy Karlsson, at bestyrelsen burde tale lidt om nynazismen i Tyskland og komme med en

offentlig tilkendegivelse mod de begivenheder, der for øjeblikket sker i Tyskland. - Formanden foreslog, at der blev formuleret nogle udkast til næste møde.

Derefter blev der lidt diskussion om bladet. Det blev foreslået at undersøge muligheden for at tegne abonnement på bladet i Frihedsmuseet og Frøslevlejren.

Rekreativsfonden

Kassereren oplyste, at der var givet støtte for kr. 75.000 til 19 personer, der havde søgt om et rekreativsophold. Rekreativsfonden havde i 1991 modtaget kr. 45.000 af tipsmidlerne og havde måttet bruge kr. 30.000 af formuen, som den 23. oktober var på ca. kr. 50.000.

Til sidst udspandt der sig en længere diskussion angående resultatet af det ekstraordinære repræsentantskabsmøde den 2. oktober i år. De 5 foreninger, der havde foreslået nye lovedtægter, var ikke tilfreds med, at disse var blevet forkastet, så de agtede at genfremsætte dem til det ordinære repræsentantskabsmøde i marts 1992.

Denne udtalelse var der flere af bestyrelsen, der tog skarp afstand fra, idet der ikke kan være nogen mening i, at gamle kammerater skal mødes og være mere eller mindre uvenner.

Afstemningen havde været demokratisk, og når lovene havde fungeret godt i 24½ år, kunne de også fungere vores tid ud.

Et bestyrelsesmedlem, der havde mistet hele 4 af sin nærmeste familie, opfordrede forslagsstillerne til at trække deres forslag tilbage, idet alle gamle fangekammerater bør være venner og stå sammen mod de personer, der skaber ufreden.

Forslagsstillerne ønskede dog ikke at trække forslaget tilbage, men man enedes om at gennemdiskutere det på næste bestyrelsesmøde.

Derefter omtalte de forskellige foreninger deres dels afholdte og dels kommende arrangementer.

Næste møde berammes til mandag den 20. januar 1992 kl. 14.00.

Solveig Skjøtt
Sekretær

Generalforsamling

Buchenwaldklubben, København, afholder sin ordinære generalforsamling tirsdag den 21. januar 1992 kl. 19.30 i Parolesalen, Nyropsgades Politistation.

Dagsorden i henhold til vedtægterne.

Forslag, der ønskes behandlet, må være bestyrelsen i hænde senest 8 dage før generalforsamlingen.

Vi kan allerede nu meddele, at vore traditionelle arrangementer i 1992 er: En medlemsaften med damer i begyndelsen af marts 1992. Arrangementerne i forbindelse med deportationsdagen og stiftelsesdagen den 19. september, og vi kan allerede nu røbe, at vi er i gang med at forberede at markere 50-årsdagen for vores deportation, når vi når frem til 19. september 1994. Endelig har vi vores store og festlige flæske- og andespil i slutningen af november 1992.

Endvidere vil vi igen i 1992 forsøge at gennemføre en busrejse i samarbejde med 65-FERIE. Interessen har samlet sig om en tur til Wien. Den bliver formentlig på 8 dage i midten af juni måned 1992. Pris og nærmere herom i Pigtråds februarnummer.

Endelig vil vi arrangere en regional sammenkomst for vore medlemmer boende i Nordjylland. Sammenkomsten finder formentlig sted på Nors Hovedgård i begyndelsen af maj 1992.

Alt dette vil du få nærmere at vide om i god tid gennem vores dejlige blad Pigtråd/Gestapofangen, som du selvfølgelig abonnerer på.

Med venlig hilsen
BESTYRELSEN

En vellykket stiftelsesfest 100 sluttede op

Torsdag den 19. september 1991 - Buchenwaldklubbens 46-års fødselsdag - mødte 100 forventningsfulde personer i Rigspolitiets Kantine, Mitchellsgade 19-5, København V, for at markere denne dag.

Man samledes om et dejligt måltid, med indkøbte drikke, og efterhånden gik snakken livligt, som altid når gamle venner og kammerater mødes.

Efter middagen serveredes kaffe, hvorefter Poul Ebbe, der havde spillet under middagen, spillede op til dans, og dansen gik livligt de næste par timer, indtil alle gik hver til sit efter at have oplevet en dejlig aften i kammeratlig lag.

Efter en så vellykket aften, må man konstatere, at den opfordrer til gentagelse, og der er jo efterhånden tradition for, at vi mødes den 19. september til et sådant arrangement, foruden de øvrige arrangementer, vi har i løbet af året, og det er en fornøjelse at opleve så stor en tilslutning, der altid er, når klubben kalder.

Georg Andersen

Så gjorde de det igen

»Buchenwald-klubben. Der var »fuldt hus« til klubbens årlige kæmpearrangement af et bankospil med et sideløbende lotteri, dog med et begrænset antal lodder pr. person, 10 stk. eller måske 20 eller fler, og en bankospilsdirigent med mikrofontække, når anlægget ellers tillod det.

Selv om Edith og jeg kun var heldige 7 gange tilsammen, var det et yderst vellykket arrangement, og vi ser hen til gentagelsen i 1992.

Tak for en givtig aften.

Freddy Haxvig
Hundested

ERHVERVSHÆMMEDE

AALBORG

Generalforsamling

Aalborg afdelingen af Erhvervshæmmede fra Frihedskampen afholdt torsdag den 31. oktober i Centret, Østerbro 38, Aalborg, den årlige generalforsamling. Ialt 50 medlemmer var mødt, og det var alt, hvad der kunne rummes i mødelokalet.

Formanden Børge Dahl indledte mødet med at udtale et: »Æret være deres minde« over de i det forløbne år 20 medlemmer, der var afgået ved døden.

Til dirigent valgtes formanden, der gik over til oplæsningen af dagsordenen, der godkendtes. Hans beretning var ganske kort, idet han over arbejdet i foreningen henviste til beretningerne fra udvalgene. Derefter rettede han en tak til Erik Gerlach, der af helbredsmæssige grunde ikke ønskede genvalg til bestyrelsen.

Nu roligere tempo

Formanden gav derefter ordet til Børge Jensen, der afgav beretning om kontorets arbejde i det forløbne år.

Børge omtalte, at vi stadig har haft mange ting at beskæftige os med, men at det nu går i et noget roligere tempo. Vi får en del henvendelser fra folk med forespørgsler, om de kan komme ind under erstatningslovens bestemmelser, men de allerfleste ender dog med, at sagen må opgives, da det ikke er muligt at fremskaffe de bekræftelser, loven fastsætter. Det viser sig ofte ved undersøgelsen, at de fleste har tilhørt en militær ventegruppe eller har udført et eller andet bladarbejde. Desuden har vi beskæftiget os med sociale, skattemæssige og private problemer.

Genrejst 22 sager

Siden sidste generalforsamling har vi behandlet 5 nye sager og genrejst 22 sager, nogle gange med forhøjelse til følge og andre med stadfæstelse. Vi har rejst 9 enkesager og fået afgørelser på 16.

Disse sager volder sjældent problemer udover ventetiden. En enkelt sag har dog givet problemer, der heldigvis endte på bedste måde for enken.

For festudvalget omtalte Aage Nielsen, at der havde været en vellykket forårstur til Sverige med 83 deltagere samt omtalte festen den 2. november.

Kassereren Aage Nielsen aflagde regnskabet, der vedtoges uden kommentarer.

Da der ikke var forslag under eventuelt, gik man over til valg af bestyrelse. Der skulle vælges 5 bestyrelsesmedlemmer og 2 suppleanter. Erik Gerlach havde ikke ønsket genvalg.

Ved den skriftlige afstemning blev følgende valgt: Genvalg: Børge Jensen, Aage Nielsen og Torben Ømark. Nyvalgt blev Karla Simonsen og Ove Jensen. Suppleanter Inger Ernst og Elly Mathiasen.

Revisor Villy Andersen genvalgte med Sven Krebsen som suppleant.

Ingen udtalte sig under eventuelt. Dirigenten takkede for ro og orden.

Ømark

Sjællands- afdelingens Polen-tur

I dagene 6.-10. oktober var 63 medlemmer på bustur til Polen. Vi startede fra København søndag kl. 9 og efter et par opsamlinger undervejs tog vi med færgen fra Gedser og fortsatte med bussen (som vi havde til rådighed under hele turen) gennem Østtyskland. Vi skulle have nået vores hotel i Gorzow ca. kl. 17, men grundet vejarbejde i Østtyskland fik vi en omvej på godt 150 km og nåede først frem lidt før 19.30.

På hotellet blev vi modtaget af tre af lederne af den polske veteranorganisation i Gorzow og mødte for første gang en enestående hjertelig og varm modtagelse (vi blev klar over bagefter, at de tre herrer havde ventet i tre timer).

Mens indkvartering og middag blev ordnet, sørgede vores polske kammerater for lægehjælp og ambulance til en af vores deltagere, som de i øvrigt besøgte på hospitalet flere gange hver dag (han er kommet hjem i god behold).

Modtaget af undergrundshæren

Mandag morgen kørte vi til Poznan, hvor vi i det tidligere Gestapo hovedkvarter - nu en slags »forsvarets hus« - fik en modtagelse af veteraner fra den polske undergrundshær, KZ-fange-organisationerne og polsk-engelske veteraner, en modtagelse, som næppe nogen af os havde oplevet magen til. Dørene blev slået op til en sal, hvor omkring et par hundrede mennesker rejste sig og klappede taktfast, mens vi blev ført ind til hæderspladserne, og kort efter marcherede en polsk fanegæst ind i salen, der var smykket med danske og polske flag.

Efter taler og udveksling af gaver talte også Poznans borgmester, der indbød os til en modtagelse på rådhuset om onsdagen. Rent sprogligt klarede vi os med vort polskfødte medlem Lech Stanislawski som tolk og i øvrigt

med engelsk og tysk. At vi overhovedet fik en så overvældende modtagelse og fik oplevet så meget, kan vi takke Lech Stanislawski for.

Efter kransenedlægning ved monumentet for den polske frihedskrig 1918-20, hvor Erik Mønsted nedlagde krans for os, og en række polske veteraner deriblandt officerer fra november 1939 var til stede, spiste vi middag på en nærliggende kaserne.

Vi besøgte en KZ-lejr (en af de talrige mindre lejre, der lå omkring Poznan). En tidligere fange i lejren viste os rundt og fortalte om sit ophold der, mens en af vores tidligere KZ-fanger Jens Schrøder nedlagde vores krans, mens vores tre faner sænkedes.

Derefter kørte vi tilbage til Gorzow godt trætte efter en meget begivenhedsrig dag.

Vi sang sammen

Vores polske værter havde vist lagt et meget omfattende program for vores ophold - mere end vi kunne magte - så vi måtte desværre sige nej tak til en del af arrangementerne. Nogle af os tog på sightseeing i Poznan om tirsdagen, mens andre så sig om i Gorzow. Om aftenen havde vi inviteret vores polske kammerater fra Gorzow til middag på hotellet. Det blev en meget hyggelig aften, og selv om vi ikke kunne tale så meget sammen, gik det bedre med at synge. Polakkerne sang bravt med både på Sangen om Warszawa, Danmarks Fri-

hedssang, som vi havde med i polsk oversættelse, og Skuld gammel wenskaw..., som de selvfølgelig kunne på polsk.

Vore beskedne smågaver: kaffe, konserves og damestrømper vakte megen begejstring, så meget, at vi følte os helt skamfulde. Ganske vist kan næsten alle varer købes i Polen, men almindelige mennesker har ikke råd til det. En tjener på hotellet tjente om måneden, hvad vores chauffør fik om dagen.

Et land, mishandlet gennem århundreder

Onsdag var vi til modtagelse hos borgmesteren i Chopin-salen på rådhuset i Poznan, et meget smukt rum, hvor borgmesteren, præsidenten for veteranerne og vores formand Jens Thomsen præsiderede. Vi fik et meget tydeligt indtryk af de umådelige problemer, polakkerne står over for ved opbygningen af en demokratisk struktur og ordning af økonomien og miljøproblemerne. Vi kunne kun love, hvor vi havde mulighed for det, at orientere om deres problemer.

Torsdag gik turen hjemad med hjemkomst til København kl. ca. 21.30. VI havde med os indtrykket af umådelig venlige mennesker, der med stolthed og idealisme kæmper for at genopbygge et land, der har været mishandlet og udnyttet gennem ikke blot de sidste 50 år, men gennem århundreder.

Brandt

RAHBEKFISK

(P. RAHBEK HANSEN) A/S

FILLET FACTORY COLD STORE & FREEZING PLANT

DK-7000 FREDERICIA. DENMARK

Repræsentant- skabsmødet i Vistoft på Molsgården 2. og 3. november

Landsforeningen Gestapofangernes årsmøde er år for år blevet et meget velbesøgt møde. Omkring et halvt hundrede medlemmer havde i år fundet vej til det skønne Mols.

Derfor måtte man ud at finde ekstra 12 overnatningssteder i nabolaget. Dette slog dog heller ikke til, så landsformanden måtte tage overnattende gæster med hjem til Grenå.

Mange af deltagerne mødtes allerede fredag eftermiddag til kaffe i sommerhuset på Helgenæs. Snakken gik livligt, billeder blev vist frem og minder genopfriskedes. Senere fik vi flæsketeg og is, og sent på aftenen kørte vi til vores værelser.

Lørdag formiddag havde Beth Thorsen fået lov til at fremvise glasmuseet i Ebeltoft. Det var en stor og smuk oplevelse, vel også i relation til vores besøg på de finske glasværker.

Kl. 12.30 mødtes de fleste af mødedeltagerne til en lækker frokost, frembragt af Birger og Lillian.

Landsrepræsentantskabet startede sit møde kl. 15

Landsstyrelsen samt 5 repræsentanter for hver lokalafdeling var delegerede.

Landsformand Frode Greve Rasmussen bød velkommen og åbnede mødet. Til dirigent valgtes Else Drejer som vanligt.

Dagsorden og varsling godkendtes som lovlige, men der var påtegning på regnskabet fra revisorerne, at mødet ikke kunne gennemføres, idet Sjællandsafdelingen ikke inden 1. oktober havde indsendt kontingent og medlemslister.

Repræsentantskabet godkendte dog, da forholdet var bragt i orden, at mødet kunne fortsætte.

I beretningen kom Frode Greve Rasmussen ind på de store opgaver, som hviler i landsforeningens regi.

Omtalte også de mange og alsidige opgaver og arrange-

menter, som lokalforeningerne påtager sig. Referater af disse er tidligere omtalt i vort blad Pigtråd.

Under beretningen tog Axel Lauritzen ordet og udtrykte kritik over, at han ikke var med til det ekstraordinære møde i Sammenslutningen 2. oktober.

Dirigenten kunne oplyse, at Landsstyrelsen enstemmigt havde indstillet Villy Mørk Jensen i stedet for Axel Lauritzen.

Axel Lauritzen oplyste endvidere, at han i stedet havde stemt for Theresienstadforeningen.

Edith Johansen tog skarp afstand fra den udtalelse. Poul Nielsen fremsatte mod Else Drejer i Sammenslutningens møde. Udtalte tak og ros for det store arbejde, Else Drejer gjorde i vore foreninger.

Beretningen godkendtes.

Kontingentforhøjelse vedtaget

Regnskabet godkendtes.

Kontingent fra lokalforeningerne til landsforeningen forhøjedes fra 10 kr. til 15 kr. Sjællandsafdelingne stemte imod.

Lovforslag fra tidligere år med ændring af love blev enstemmigt vedtaget.

Nyt forslag fra Sjællandsafdelingen bragte megen heftig debat.

Lovforslaget gik på, at Århus og Randers afdelinger skulle erstattes af én Jyllandsafdeling.

Landsformandsposten skulle gå på skift ét år ad gangen.

Til denne post skulle kun tidligere fanger og modstandsfolk kunne vælges. Altså ikke enker efter tidligere fanger eller modstandsfolk. Selv om enkerne overtager deres mænd aktive medlemskab.

Netop denne passus fik flere til at blande sig i debatten.

Christen Karstensen udtalte, at som tidligere landsformand kunne han ikke gå ind for forslaget. Det at være landsformand var en krævede post, som man ikke kun havde ét år ad gangen, da det krævede nogen indsigt i mange forhold.

Kvindernes arbejde i lokalforeningerne og i landsfore-

ningen rostes, og man gav udtryk for, at deres arbejde og megen interesse i foreningerne ikke kunne undværes, da foreningerne ellers ikke kunne klare opgaverne mere på grund af fangernes høje alder og mindre gode helbred.

Albert Rasmussen, Chris Borris og Per Madsen støttede også denne opfattelse, og gjorde i øvrigt påmindelse om, at det er medlemmerne i Århus og Randers, der må spørges.

I stedet blev man enige om at nedsætte et arbejdende udvalg i hver lokalafdeling, som skulle arbejde på at forenkle og korrigere de forskellige opgaver, så disse ikke bliver så tidsrøvende.

Til landsformand valgtes Frode Greve Rasmussen. Genvalg af Axel Lauritzen og Else Bentzen. Revisorer: genvalg af Beth Thorsen og Per Madsen. Revisorsuppleant: Hans Ebbe, idet Erik Mønsted ikke ønskede genvalg.

Flytter til større lokaler

Næste års repræsentantskabsmøde blev fastsat til den 7. og 8. november 1992. Stedet bliver på grund af pladsmangel på Molsgården det nye hotel Trekanten i Grenå.

Hotellet er helt nyt og skulle have det ønskede antal overnatninger, samt møderum. Prisen er heller ikke væsentlig dyrere.

Under eventuelt havde Jens Thomsen og Per Madsen ordet.

De fortalte om vore Bernadottegårde. I Hadsund går alt fortsat godt, og i Roskilde er der nu også arbejdsro i samvirkel omkring Roskilde kommune og bestyrelsen på Bernadottegården.

Frode Greve Rasmussen afsluttede repræsentantskabsmødet og takkede Else Drejer for et godt ledet møde.

Festmiddagen startede kl. 19.00, sangbogen blev flittigt benyttet, og flere havde ordet under middagen.

Jens Thomsen havde en gave med til landsformanden fra deres tur til Polen. Ved kaffebordet hyggede man sig i hinandens selskab. Det er altid rart at mødes under hyggelige omgivelser.

Omkring midnatstid sagde man godnat.

Efter morgenmaden søn-

dag havde landsstyrelsen konstituerende møde. De øvrige deltagere fornøjede sig med gå- og køreture i Mols Bjerger, eller fortsatte snakken fra dagen før.

Frokosten satte punktum for stævnet kl. 14.00. Også et punktum til vore møder på Molsgården, som i så mange år har dannet rammen om nogle dejlige repræsentantskabsmøder. Vi vil alle komme til at savne den hjertelige og varme modtagelse, vi alle har fået af værtsparret Birger og Lillian.

Landsmødet 1992

Landsstævnet 1992 er allerede nu arrangeret.

Stævnet kommer til at foregå på Hotel Vedersø Klit i dagene 30. og 31. maj 1992. Pris for stævnet kr. 500,00. Der vil blive arrangeret bus-tur til hotellet.

Nordmændene har givet tilsagn om deltagelse i stævnet. Jyllandskorpset er også inviteret. Ligeledes Buchenwald-Foreningen, men iøvrigt er medlemmer under Sammenslutningen velkomne til at deltage i stævnet. Lise Munk har indvilliget i at komme. Sæt allerede nu kryds ved datoen. Program kommer udførligt i 1992.

Med venlig hilsen

Edith Johansen

- Når demokratiet og diktaturet taler sammen, må man desværre benytte diktatorens sprog - han forstår ikke andre.

(Tegneren Jens Hage i Berlingske Tidende)

Smidstrup-hytten

Vi oplever nu den mørkeste tid på året, og sommeren synes langt borte. - Men tiden går som sagt hurtigere, end vi somme tider kan følge med, og længe varer det ikke, før vi ser de første krokus og erantis spire frem.

Så nu er sommeren snart over os, og hvor skal vi holde ferie? »Det skal vi da i Smidstrup,« tænker mange, »hvor ellers?« - Jamen, det er da også godt, hvis du nu i tide havde sendt en skriftlig ansøgning, medens tid var. - I år kan vi nemlig overraske vore feriegæster med flere nye anskaffelser og fornøjelser både ude og inde. Snart den rene luksus er der flere, der siger. - Men vil du selv opleve herlighederne, så fat pennen nu, så du måske kan komme i betragtning til et ophold, for der er stor efterspørgsel efter det dejlige hus, der jo ligger tæt på strand, restaurant, forretninger m.v. samt en skøn omegn.

For at komme i betragtning skal du have været indsat i danske eller tyske fængsler eller KZ-lejre som følge af aktiv indsats i modstandskampen under besættelsen, og være registreret i Frihedsfonden-Sikringsstyrelsen.

Hvis du ikke tidligere har lånt huset, bedes du oplyse om ovenstående samt om evt. medlemskab af en fangeforening, der er tilknyttet Sammenslutningen af danske fanger fra 1940-45.

Ansøgning med oplysninger bedes sendt til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Værløse, senest den 15. januar 1992.

NEUENGAMME

10-årsdagen for indvielsen af museet i Neuengamme

På 10-årsdagen for indvielsen af Dokumentenhaus Neuengamme den 18. oktober 1991 afholdtes et velbesøgt møde i lokalerne i Besenbinderhof i Hamborg.

I mødet deltog de delegerede fra eksekutivbureauet i Amicale Internationale de Neuengamme. Mødet blev indledt af museumsleder Detlef Garbe fra Dokumentenhaus. Han bød de mange fremmødte velkommen og gennemgik udførligt de begivenheder, der havde fundet sted omkring museet i de forløbte ti år ledsaget af en række lysbilleder.

Derefter diskuterede flere talere det fremtidige arbejde med frilæggelsen af det tidligere lejrområde i Neuengamme. I denne diskussion deltog kultursenator ved senatet (regeringen) i Hamborg dr. Christina Weiss, dr. Ludwig Eiber, der var den første leder af museet i Neuengamme og fra A.I.N. talte den franske arkitekt Jean le Bris.

NK.

Nytårsfest

Fredag den 24. januar kl. 13 fejrer Neuengammeforeningen sin årlige, traditionsrige, populære, hyggelige, fornøjelige og kammeratlige nytårsfest. Stedet kender du: Den centralt beliggende mødesal Nyropsgade 22,6, med elevator lige til døren.

Foreningen har lagt mødetiden om til kl. 13 i stedet for om aftenen, og forsøget er faldet heldigt ud.

Medlemmerne får nærmere program, og meningen med disse linier er at give medlemmerne muligheden for tidligt at reservere dagen. Altså, tag lommebogen frem og skriv allerede nu.

Møde i den internationale Neuengamme komité

I dagene 18. til 19. oktober holdt den internationale sammenslutning af tidligere fanger fra koncentrationslejren Neuengamme (Amicale Internationale de Neuengamme) eksekutivbureauet i museets lokaler i Neuengamme.

I mødet deltog delegerede fra Belgien, Danmark, Frankrig og Tyskland. De delegerede fra Polen, Sovjetunionen, Tjekkoslovakiet og Ungarn var - på grund af de store omvæltninger, der er sket i de tidligere kommunistiske lande - ikke mødt op. Fra den russiske delegerede - Leonid Maisky - der bor i Riga, forelå en henvendelse, hvori Maisky anmodede A.I.N. om at intervenere overfor den lettiske regering om hans godkendelse som vicepræsident i A.I.N.

I mødet deltog fra ledelsen i A.I.N. den franske præsident Robert Pencon, generalsekretær Fritz Bringmann og kassereren Herbert Schemmel. Fra dansk side deltog Jakob Jensen, der har afløst Villy Mørk Jensen, som vicepræsident i Amicale Internationale de Neuengamme, og Niels Otto Køster. På mødet redegjordes for de omfattende planer, der foreligger for det store område for den tidligere koncentrationslejr Neuengamme.

Mindepark er planlagt

Fra senatet i Hamborg er der budgetteret ca. 80 mill. D-mark til nedlæggelse og udflytning af fængslet i Neuengamme. Ved frigørelsen af området, der strækker sig fra havnen ved Dove-Elbe til den tidligere jernbanestation skal det tidligere lejrområde omdannes til mindepark.

Bygningerne fra tiden før 1945 skal bevares. Nyopførte bygninger skal saneres, og den tidligere appelplads skal frilægges med markering af barakker, værksteds-, køkken-, krematorium- og revierbygninger. Til dette formål er nedsat et ekspertudvalg på 25 personer med Hamborgs overborgmester dr. Henning Vorscherau og kultursenator dr. Christina Weiss i spidsen.

A.I.N.'s repræsentanter er Fritz Bringmann, den franske arkitekt Jean le Bris og museumsleder Detlef Garbe.

Eksekutivbureauet deltog i et møde med en delegation fra den lokalhistoriske forening i Salzgitter. Foreningen arrangerer i dagene 8. til 12. april 1992 et internationalt stævne for tidligere kz-fanger og tvangsarbejdere, der under krigen arbejdede i Hermann Göring-stålværkerne fra kz-lejren Drütte. Man arbejder her med at indrette et museum, da barakkerne fra den tidligere udekommando fra Neuengamme stadig er bevarede. Stævnet arrangeres i forbindelse med 50 års jubilæet for Salzgitter, idet byen blev grundlagt i forbindelse med Hermann Göring-Værkerens start.

Ikke franskmænd til Salzgitter

Fra fransk side ønskede man ikke, at A.I.N. skulle stå som medindbyder til dette stævne. Den franske begrundelse herfor var, at hovedparten af de franske statsborgere, der havde arbejdet ved Hermann Göring-Værkerne havde været tvangsarbejdere, og man ønskede ikke en sammenblanding af kz-fanger og tvangsarbejdere. Fra dansk og tysk side beklagede man dybt afslaget om samarbejdet med lokalhistorikerne fra Salzgitter.

Fra dansk side fremlagde Jakob Jensen de krav, som er rejst gennem udenrigsministeriet overfor den tyske regering efter genforeningen om genoptagelsen af erstatningskrav om godtgørelse for lidelse og tort i nazismens kz-lejre. Dette initiativ blev vel modtaget, og man udtalte fra belgisk og fransk side interesse for det fremsatte forslag.

Amicale Internationale de Neuengammes eksekutivbureauet sluttede den 19. oktober 1991 med vedtagelse af følgende udtalelse:

Kommunique

18. og 19. oktober holdt Amicale Internationale de

Neuengamme eksekutivbureau-møde i KZ-Gedenkstätte Neuengamme.

Vi er meget bekymrede på grund af den tiltagende huseren af neonazistiske, racistiske, antisemitiske og fremmedfjendtlige grupperinger i Europa, men især i Tyskland. Vi forlanger af alle regeringer virksomme foranstaltninger mod voldshandlinger, brandstiftelser og skændinger af jødiske gravsteder og af mindesmærker for naziregimets ofre.

Vi har med stor beklagelse konstateret, at den aktive medvirken af de nationale foreninger, som tilhører Amicale Internationale de Neuengamme, delvis er blevet hæmmet af de politiske forandringer i de østeuropæiske lande.

Eksekutivbureauets medlemmer bekræfter, at de vil arbejde for bevarelse, oprettelse og beskyttelse af mindesmærker for KZ- og dødslejre. De fordømmer på det skarpeste alle forsøg på at fortrænge KZ-mindesmærkerne fra offentlighedens bevidsthed eller sætte spørgsmålstegn ved dem, som det er sket med koncentrationslejrene Ravensbrück, Sachsenhausen, Buchenwald-Dora og andre, uden at de ansvarlige regeringer forhindrede det.

Hold jer til tiden 1933-1943

At originale boliger for de tidligere KZ-fanger er stillet under beskyttelse hilser vi med glæde, derimod vender vi os mod ethvert forsøg på at indføre fremmed indhold, som ikke tjener mindet om naziundertrykkelse og okkupation og om lidelse og død i koncentrationslejrene, i de KZ-mindesmærker, som dog er oprettet til dette. Udstillingerne skal begrænses til nazitiden fra 1933 til maj 1945.

Amicale Internationale de Neuengamme går ind for en værdig nyordning af KZ-mindesmærket Neuengamme og forventer af Hamborgs senat de stærkt tioltrængte ændringer til bedre service for besøgende. Desuden går vi ind for oprettelse af yderligere mindesmærker, bl.a. i Salzgitter-Drütte, Hannover-Ahlem og Sandbostel.

Hamborg-Neuengamme, 19-10-1991.

Blæsten går frisk over Limfjordens vande!

Årsmøde med omfattende program

Neuengammeforeningen havde denne gang valgt at afholde sit årsmøde i Aalborg den 5.-8. november. Med vor gode ven Leif ved rattet startede bussen fra København i den årle tirsdag morgenstund. Der var opsamling undervejs på aftalte steder bl.a. i Odense, Fredericia og Horsens. Målet var Civilforsvarets Kursuscenter i Rørdal ved Aalborg, hvor vi skulle bo under hele opholdet.

Vi blev modtaget af vor formand Hans Bøjlund og centrets daglige leder, viceinspektør Viggo Højbjerg. Og lad det være sagt straks, at vi fik en ualmindelig god og venlig behandling og forplejning under hele opholdet.

Nogle af de medlemmer, der bor i eller nær Aalborg, sluttede sig til os her, så vi var en flok på 40-50 deltagere, når alle var med.

Straks efter morgenmaden onsdag kørte vi til Mindelunden ved Ansgar Kirke, hvor pastor Henning Thrane holdt en kort andagt. Der blev lagt blomster ved monumentet, og en solotrompetist fra Aalborg Byorkester blæste »The last Post«. Efter en stille stund fortsatte vi til Aalborg rådhus, hvor borgmester Kaj Kjær tog imod os og i en times tid fortalte om det smukke

gamle rådhus fra 1762, om livet i Aalborg før og nu samt planerne for byens 1300 års jubilæum i 1992.

Til optagelse i Chr. IV's Laug

Fra rådhuset gik turen videre til en anden af Aalborgs smukke og velbevarede renæssancehuse: Jens Bangs Stenhus fra 1624. Her har det ærværdige Chr. IV's Laug til huse i kældrene. Vi oplevede, hvordan en optagelse i Laugget foregår, idet nogle af vore medlemmer, sammen med andre, gennemgik det festlige, men udviklede ritual. Det vil føre for vidt her at beskrive forløbet, og desuden er visse dele af rituallet fortroligt. Men det var et par fornøjelige timer, vi tilbragte i Laugsbrødrenes selskab.

Det var en travl formiddag, for næste punkt var et besøg på 4. Maj Kollegiet. Her blev vi budt velkommen af efor John Holm. Da vi var blevet bænket i kollegiets spisestue, fortalte redaktør N. A. Eigenbroth, der er formand for kollegierådet, om salens udsmykning. Det er en stor frise udført af maleren Carlo Wognsen. Den skildrer symbolsk frihedskampen og fortæller historien om »To af de mange«.

Derefter bød kollegiet på frokost. Og så var der lejlighed til at bese kollegiet, idet de alumner, der var hjemme, beredvilligt åbnede deres døre, så vi kunne se, hvor rart - og forskelligt - man kan indrette sig i de små værelser.

Resten af eftermiddagen var til fri disposition. Mange valgte dog at slappe af i kursuscentrets hyggelige dagligstuer.

Røde Kors' hjælpekontor 1944 til efter befrielsen

Efter middagen fik vi besøg af konsul og vinhandler Sigurd Müller fra Aalborg. Han fortalte om sit arbejde som leder af Dansk Røde Kors' hjælpekontor i Aalborg fra februar 1944 til efter befrielsen 1945. Det var vanskelige og spændende opgaver, han blev stillet overfor. Men det vil føre for vidt at komme nærmere ind på det her.

Det samme gælder en anden vanskelig opgave, som Sigurd Müller var med til at løse i eftersommeren 1945.

Udenrigsministeriet sendte da en større ekspedition til Tyskland for om muligt at finde de jordiske rester af danske fanger, der endnu savnedes. Een af dem, man fandt, var Aage Andersen fra Aalborg. Han døde i Versen. Efter sine beretninger fik Sigurd Müller overrakt »Dødebogen fra Neuengamme«.

Besøg på Guld Haralds Høj

Der var meget at snakke om efter dagens og aftenens

Fra stævnet i Aalborg: Axel Lauritzen (Versen) og Otto Jensen (Alt Garge).

Fra stævnet i Aalborg: Fra v.: Hans Bøjlund og pastor Henning Thrane. (Foto: Søs Lærche).

mange oplevelser og indtryk, så det blev sent, inden alle gik til ro.

Torsdagens første mål var Nr. Tranders kirkegård, hvor den ovennævnte Aage Andersen fik sit sidste hvilested i Guld Haralds Høj - en gammel kæmpehøj inden for kirkegårdens område. Sognepræsten Else Margrethe Hjerrild holdt en smuk tale, der blev lagt blomster, og vi sang »Altid frejdig« til slut. Der står i en sang: »Blæsten går frisk over Limfjordens vande« - men på den dag var der stiv kuling fra nordvest, så det gjorde nok opholdet oppe på højen lidt kortere end planlagt.

Aalborgs eget frihedsmuseum

Videre gik det til Filstedvejens skole, hvor Aalborgs lokale samlinger fra modstandskampen findes. Det er en enkelt mand - Bjældbæk - der har skænket sin egen imponerende samling til Aalborg kommune. Han var selv med ved rundvisningen, og skolekonsulent Vagn Rasmussen fortalte om, hvordan samlingen flittigt benyttes af skoleklasser og ungdomsgrupper m.fl.

Derefter blev vi alle kørt på fattiggården! Eller rettere den tidligere fattiggård Sct. Jørgensgaard. Den blev reddet fra nedrivning og indrettet til medborgerhus. »Huset« bruges flittigt til allehånde aktiviteter og af alle aldersgrupper. Der er også en udmærket kantine, hvor vi spiste frokost.

Og så gik vi i kloster - hver

og een! Det var det gamle Aalborg Kloster, vi besøgte. Chefguide Kis Struckmann viste rundt i de gamle bygninger fra den katolske tid. Der er indrettet museum i noget af huset. Men klosterkirken er stadig sognekirke. Sognepræsten har embedsbolig over kirkerummet. To af Churchillklubbens medlemmer var sønner af sognepræsten, så de havde forholdsvis nem adgang til skjulesteder i klosterets kringelkroge.

Herefter var der igen en frieftermiddag. Men arrangørerne havde også sørget for, at tidsplanen blev overholdt.

Foreningens faste turvalg havde allieret sig med Otto Jensen og Karl Salling Møller, begge fra Aalborg. Og takket være deres store indsats og gode samarbejde stod alle døre åbne for os. Man skulle tro, at de var i besiddelse af et trylleord eller en særlig nøgle til alting. For

Fra stævnet i Aalborg: Mindsten over Åge Andersen, der døde i Varsen og ligger begravet i Guld Haralds Høje på Nr. Tranders Kirkegård (Foto: Søs Lærche).

mage til gæstfrihed og venlighed skal man lede længe efter. Alle deltagerne er dem stor tak skyldig for deres arbejde.

Det sidste punkt på programmet var festmiddagen torsdag aften. Der var kommet endnu nogle kammerater for at være sammen med os. Og sammen med de indbudte gæster var der fyldt godt op i spisesalen.

Aktuelt foredrag ved middagen

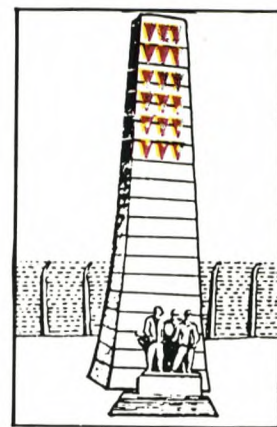
Hovedtalen blev holdt af Aalborg Civilforsvarschef A. P. Tåge. Han talte bl.a. om omvæltningerne i Øst- og Mellemeuropa, om den tiltagende nynazisme og racisme rundt om i Europa. Han opfordrede til at være på vagt overfor disse problemer også her i Danmark.

Der var andre korte indlæg af både alvorlig og munter karakter. Som en særlig overraskelse dukkede Chr. IV's laugs spillemænd op i deres flotte dragter og trakterede med god musikalsk taffelmusik. ellers stod der »råhygge« på programmet. Og der blev udvekslet mange adresser, minder og billeder i løbet af aftenen. En fin afslutning på et godt stævne.

Efter morgenmaden fredag gik turen hjemad, dog med middagspause på Pejsegården ved Brædstrup. Det tyndede ud i bussen efterhånden som deltagerne nåede hjemegnen. Men alle var enige om, at det havde været en særdeles vellykket tur.

Jakob Jensen

SACHSENHAUSEN

Møde i ISK

Fra den Internationale Sachsenhausen Komité's (SIK)'s præsident, Charles Desirat, meddeles 14. oktober følgende udtalelse (forkortet):

(Angående lejr-museerne) Vi fordømmer angreb mod frihed og retfærdighed overalt, hvor den forekommer, men vi vil ikke finde os i nogen form for hævn, magtudøvelse eller forfalskninger, som krænker vore lejr-minde-mærker.

Derfor forlanger vi:

1) At vort museum skal være underlagt en historisk institution under kontrol af FN og CSCC, og vedligeholdelse pålægges den stat, som er arving til den dystre fortid.

2) At mindesmærkerne ikke må misbruges til historieforfalskning og løgne om frihedskampen.

3) At der er adgang for offentligheden og først og fremmest for dem, der kommer for at ære vore døde.

4) At ingen ændring sker uden samtykke af en europæisk kontrolkommission bestående af uomtvistelige vidner, som blev reddet, og de forsvundnes familier.

5) At de seneste udgravninger ikke må blive til en ny og makaber udgave af Timisoara! På de lig, der blev opgravet uden kontrol, var der nogle med ID-plade om halsen, som indicerede, at de var sovjetiske soldater. Lad os mindes massakren på de 18.000 sovjetiske krigsfanger i september 1941, da ovnene ikke kunne klare så mange brændinger.

Lagerstatistik

Jahr	Zugänge	Lagerstärke	
1936	ca. 2.150	ca. 2.000	per 31.12.
1937	ca. 750	2.523	"
1938	8.300	8.309	"
1939	9.144	12.168	"
1940	18.925	10.577	"
1941 ¹⁾	8.662	10.709	"
1942	16.590	16.577	"
1943	20.091	28.224	"
1944	50.560	47.709	"
1945 Jan.	26.321	72.426	"
Febr.	8.170	78.799	"
März	20.303	95.541	"
21. April	14.573	87.736	"
ca.	204.537		

¹⁾ HIERIN SIND NICHT DIE 18.000 SOWJETISCHEN KRIEGSGEFANGENEN EINGERECHNET

Todesstatistik

Die erfaßten Todesfälle im Konzentrationslager Sachsenhausen ergeben folgende Gesamtzahl:

Verstorbene im KZ Sachsenhausen (nach vorhandenen Statistiken des Krankenreviers - unvollständig)	
Ermordungsaktionen	25.223
Vermißte	33.190
Tote bei Bombenexplosionen	65
Tote bei Fliegerangriffen	57
Tote bei Vernichtungstransporten	487
Tote bei Evakuierungstransporten	4.486
Tote bei Transporten in andere Lager	20.332
Tote bei Transporten in andere Lager	16.000
insgesamt	99.840

ISK's udtalelse

Charles Desirat har yderligere sendt denne ensstemt vedtagne udtalelse til konferencen om den menneskelige dimension (CSCE) i Moskva.

Desirat gør det i sin egen skab af koordinator for de internationale KZ-lejr-komiteer. Et job, der går på omgang mellem præsidenterne for de enkelte komiteer.

Udtalelsen er forkortet og oversat af mig:

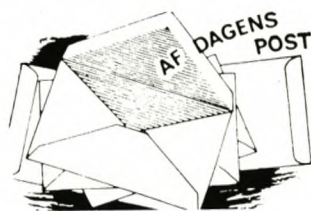
Præsidenterne for de internationale KZ-lejr-komiteer støtter initiativer, der fordømmer enhver form for racisme, antisemitisme, fremmedhad og diskriminering på grund af køn, religion og ideologi.

De støtter i den henseende et forslag om et årligt møde med deltagelse af vedkommende personer, organisationer og institutioner, som får til opgave at fremlægge en rapport og undersøgelse af de nationale lovgivninger på det område.

For præsidenterne for de internationale KZ-lejr-komiteer.

Sign. Maurice Goldstein, præsident for den internationale Auschwitz Komité.

Peder Søgård

Frøslev-digter efterlyses

Mange gange har jeg haft mulighed for at være sammen med min faders gamle kammerater fra den tid, hvor han var i Frøslev og i Neuengamme.

Det er nogle skønne timer, men somme tider også deprimerende. Det siges, at hvis man har været meget igennem, skal man tale om disse svære tider. Jeg synes ikke, det virker på mig, der dog »kun« er i anden generation! Jo mere jeg taler – og hører om besættelsestidens problemer og oplevelser – jo mere trang får jeg til at tude og gruble.

For nylig var min kone turistguide (medlem af IGA) for Buchenwald-klubben på turen til Schwalenberg, og da det efterhånden var flere uger siden, vi sidst havde set hinanden, måtte jeg ned for at hilse på hende, og hilse på

alle vennerne fra klubben, som jeg havde hilst på året før i Hahnenklee, Harz.

Som medlem af Neuen-gammeforeningen har jeg fået en masse oplysninger om tilstandene omkring min faders død og har også været med på en tur, hvor der blev nedlagt kranse ved de forskellige lejre og udkommando-steder.

Nu har jeg fundet nogle gamle stilehæfter frem, hvor der er vers fra en »Frøslev-vise« på melodien »Jeg kommer li' fra Svendborg av«, men der er alvorlige mangler i dette skolehæfte. Kan nogle hjælpe med at samle hele sangen? Måske har min far skrevet den? :

Bag røde skyer går solen ned og Frøslevs træer står vagt.

Mens vi med vold og pigtrådshegn

er i Gestapos magt.

Nu ligger vi og lytter spændt til tog, der går forbi.

Og længes mod den store dag da vi igen er fri.

Den kommer snart, den store dag,

skønt alt endnu er sort...

OG HVAD SÅ???

Jeg kommer også i hu, at der var en »politiets frihedssang« på melodien: Vi er børn af sol og sommer. Der må være nogle, som kan huske disse sange.

Jeg kan fortælle, at min faders navn var Viggo Emil Hansen. Han var første gang fængslet i 1941 og døde i Neuengamme i november 1944.

Min moder har gennem 5 år boet på plejehjemmet Bernadottegården i Hadsund. Jeg tror, at den bolig for min mor er det samme som at vinde hovedgevinsten i et lotteri. Hun bliver passet og plejet som ingen af hendes 5 (nu 4) børn nogen sinde ville have kunnet.

Med stor respekt for alle de forskellige foreningers medlemmers indsats i besættelsestiden ønsker jeg alle alt godt fremover.

Med venlig hilsen
Germer Hansen
Ertebjerg 17B, Tilst,
8381 Mundelstrup

Mindeord

Carlo Madsen

Her i november kom den triste meddelelse om, at Carlo Madsen er død.

Han var med i den første modstand i den lille fynske købstad Bogense. Carlo blev 68 år. Han var lærling på Bogense Jernstøberi og aktiv i DSU.

Den 29. august 1943 og i ugerne derefter blev den første modstandsgruppe i Bogense revet op af Gestapo. De af gruppens medlemmer, der ikke blev arresteret, flygtede først ud til godset Gyldesten og nåede så senere til Sverige.

Efter krigen blev Carlo reservebetjent i Odense, og senere fuldmægtig på Odense Staalskibsværft. Han var stærkt politisk interesseret som medlem af CD.

Villy Mørk Jensen

Overlæge Steffen Lund

Journalist Jørgen D. Simonsen tegner dette erindringsbillede af overlæge Steffen Lund, der er død, 84 år:

Jeg traf Steffen Lund i en meget følsom, uvis og skelsættende periode. Han var barakformand i H5 i Frøslevlejren, den barak, der brændte ned efter besættelsen under CFernes ophold. Lund var meget menneskelig, kunne virke lidt sky, men formåede at skabe en varme, en nærhed omkring sig.

Altid havde han et glimt i øjenkrogene, og han var en mester i den lette, ofte barske humor, som er en betingelse for at overleve både i hverdagens frihed og snærende fængenskab. Samtidig stræbte han efter at skabe en vis distance ved sin myndige facon at løse tingene på.

Jeg var kun 17, da jeg blev indkvarteret på værelse otte sammen med andre Dansk

Samling-folk. Steffen Lund tog sig næsten faderligt af »drengen« og gjorde ham til *Läufer* for barak fem, hvor også de danske fangers lejrforer, kaptajn P.M. Diegmann, boede.

Läufer men ikke for hurtigt

Arbejdet bestod i at bringe meddelelser over det mudrede midterareal til hovedtårnet. Steffen Lund forklarede, at arbejdet bestod i at løbe til tårnet, men tilføjede: Det her med at løbe skal jo ikke gå for hurtigt.

Senere - da jeg havde taget hans ord lidt for bogstaveligt og fået en regulær skideballe af den tyske vagt i hovedtårnet - kom Steffen Lund til hjælp.

Med sin medfødte diplomatiske og glidende talefacon fik han forhindret, at jeg kom i *einzelhaft* (enecelle). Derefter sagde han venligt til drengen, at jeg måtte jo sætte tempoet lidt langsomt op.

Steffen Lund var altid selv hurtig ved hånden til de fanger, der manglede lidt trøst eller sjælelig omsorg. Han vil for alle os, der oplevede ham i Frøslevlejren de sidste måneder af besættelsen i 1945 - med køjer i fire etager over hinanden - stå som vennen, kammeraten, der altid havde åbent for personlig konsultation, et skævt smil og en opbakning.

Skelsættende minder, der aldrig glemmes.

Poul Sæbye

Fhv. major Poul Sæbye, Rågeleje, blev 82 år. Han var en af de første, der blev uddannet som pilot i det danske forsvar. Som pioner var han med til at flyve autogyroerne, forløberen for helikopteren, som vakte betydelig opsigt i slutningen af 1930'erne, når de lettede fra Kløvermarken på Amager.

Under Anden Verdenskrig var Poul Sæbye stærkt involveret i modstandskampen, og det medførte, at han måtte flygte til Sverige med sin familie.

Efter krigen var han bl.a. kommandant på Skrydstrup Flyveplads og chef for Flyvevåbnets autotekniske afdeling.

Axel le Dous

Landsretssagfører Axel le Dous, Korsør, blev 88 år. Han kom i 1930'erne til Korsør fra Sønderjylland og blev medindehaver af et gammelt advokatfirma, som han videreførte efter overretssagfører Heining.

Han var aktiv i modstandskampen under besættelsen og blev efter befrielsen beskikket som offentlig anklager i opgøret med landsforræderne.

Lisbeth Skot-Hansen

Lisbeth Skot-Hansen, Rytterknægten 19, Kolding, blev 86 år. Hun var enke efter fhv. sognepræst Sigurd Skot-Hansen. Hun var født på Læsø.

I krigsårene var præstepareret på Mors, hvor de var engageret i modstandsbevægelsen, idet præstegården var gennemgangslejr for modstandsfolk og politibetjente på flugt til Sverige.

Anne Elisa Lampe

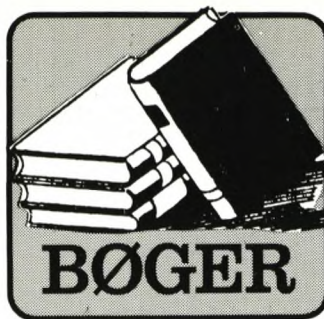
Anne Elisa Lampe, Gudrunsvej 48, Brabrand ved Århus. Hun var født i Himmerland og voksede op i Vendsyssel efter at have mistet sin far.

I 1942 blev hun gift med Jens Kongsted Lampe, og sammen oplevede de en del af besættelsen i Sønderborg, hvor de var aktive i modstandsbevægelsen.

Hans Christensen

Fhv. politiinspektør og kriminalkommissær Hans Christensen, København, blev 85 år. Han var aktiv i modstandskampen under besættelsen og sprang resolut ud af vinduet, da besættelsesmagten angreb Politigården i København i 1944.

Siden ydede han en stor indsats ved efterretningsarbejde. I 1959 blev Hans Christensen udnævnt til kriminalkommissær og var leder af Politiets Efterretningstjeneste indtil 1976, da han gik af.

Nazisternes jødejagt i Danmark i 1943

Lois Lowry: *Tæl stjernerne.*

131 sider. 148 kr.

Høst & Søns forlag

Den amerikanske forfatterinde Lois Lowry, som mange gange har besøgt Danmark og her har en veninde, Annelise Platt, har i denne let fortalte børnebog skildret venindens historie fra besættelsens dage.

Da det fx i oktober 1943 gjaldt at frelse såmange danske jøder som muligt fra Hitlers og Bests fangarme, så de ikke skulle havne i Theresienstadt og måske gå til i denne czekkiske kz-lejr.

Fortællingens 10-årige Anne-Marie Johansen har en jødisk veninde Ellen. Om, hvordan Ellen og hendes far og mor og mange andre jøder bliver reddet frelst ud af Gestapos og det tyske militærs fangarme, undertiden næsten for næsen af besættterne, det handler denne lille roman om. Med mange spændende og virkelighedsnære træk.

Fx hører vi, hvordan familien, via Anne-Maries forældre, kommer til en fiskeskipper i Gilleleje. Af de rette, som vil vove pelsen for at få jøderne til Sverige. Et spædbarn får således en sprøjte for ikke at give sig til at tude, mens tyskerne foretager kontrolbesøg på en sådan båd, inden den står ud af havnen. Et andet træk er, hvordan man får de tyske soldaters sporhunde, schæferne, til at tabe evt. fært af mennesker i lasten. Først får hunden en fært af kød på servietten. Siden afspores den af nogle afledende ubehagelige dufte.

En udmærket børnebog, for - som forlaget siger - vi er så langt fra 1940-45, at mange ikke ved noget som helst om de år. Sandt nok.

Johs. Rasmussen

En hjemmetyskers vej til det danske

Gynther Hansen: *Danskerne.*

184 sider. 198 kr.

Gyldendals Forlag.

Den udmærkede sønderjyske forfatter Gynther Hansen har her afsluttet sit 3-bindsværk om, hvordan en dreng fra det tyske mindretal i Nordslesvig ved krigens slutning oplevet så meget mørkt og trist, og hvordan han slutelig ved et bevidst valg bliver dansk. Siger til sig selv, sine kammerater, til sit hjem: Nu vil jeg være dansk.

Faderen har været med som tysk soldat fire år i I. verdenskrig, og noget er smittet af, har måske altid siddet der. Moderen er anderledes hård, har hele sit liv, uanset hjemstavn omkring Aabenraa i en alt overvejende dansk befolkning, troet på det tyske. Faderen er slagter, har hjertefejl og optræder under hele besættelsen som slagter hos tyske garnisoner i Sønderjylland.

Den ældste søn Karl Georg er slagter som faderen og opkøber og tror, som sin mor på alt det tyske, fester med tyskere og med hjemmetyskere. Dømmes efter krigen. Skal være gået så vidt som til at have stukket en overlæge til Gestapo.

Men lille Ernst, som oplever moderens angst for familien, faderen som omsider kommer hjem og samme sommer dør af sin hjertefejl, og så lille Ernst. Hans sind er splittet. Langsomt hører han, der er noget som hedder kz-lejre, jødeudryddelse osv.

Og mens han naturligvis deltager i familiens nedtur, besøg på domhuset, i fængslet og på sygehuset med faderen, så mærker vi også, hvordan han vælger kammeraterne og alt det danske.

Bogen er en blanding af egne erindringer og så en roman. Et sted er fx indlagt rektor G. Buchreitz, Aabenraa, som den gode danske mand, han var. Men også som en stilfærdig ven og rådgiver for sin unge elev med de mange problemer.

Johs. Rasmussen

ADRESSE- LISTE

SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Fmd.: Jakob Jensen, Højager 12,
3230 Græsted. 42 29 19 41.
Sekr.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500
Lille Værløse. 42 48 56 74.
Kass.: Bernth Johannesson, Jacobysallé 16,
2.th., 1806 Frederiksberg C, 31 31 86 86.
Bestyrelse: Villy Karlsson, Helge Kierulff,
Hans Andersen, Else Drejer, Birgit Fischer-
mann, Ove Laursen, Peter Møller Madsen,
John Nielsen, Birgit Lærche og Lilian Olsen.

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Sløsevej 19, 4894
Øster Ulslev 53 86 55 59.
Kass.: Ernst Steen, Vendersgade 6, 1363
København K 33 12 85 95.
Sommer: Møststien 6, Vester Lyng, 4500 Ny-
købing S. 53 41 01 20.

Odense: Carl Aage Hansen, Kærmindevej
25, 5000 Odense. 66 12 71 99.

Århus: Fmd.: Knud Andreasen, Stenbjerg
Kirkevej 6, 7752 Snedsted. 97 93 83 11.
Kass./sekr.: Niels Vogensen, Stokrosevej 21,
8330 Beder, tlf. 86 93 61 38.

Aalborg: G. Hansen, Østre Allé 47, 9000
Aalborg. 98 12 73 63.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: John Nielsen, Margrethevej 28, Ejby,
4070 Kirke Hyllinge. 42 40 50 87.
Kass.: Ernst Nielsen, Strandagervej 9, Mun-
kerup, 3250 Gilleleje. Giro 6 45 87 18. tlf. 49
71 86 59.

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Bernth Johannesson, Jacobys Allé 16,
2.th., 1806 Frederiksberg C. 31 31 86 86.
Kass.: Richard Tue Andersen, Randersvej
75, 8200 Århus N. 86 16 92 42. Giro 5 43 27
23.

Omegnsafdelingen:

Fmd.: Johan Kanding, Ved Bellahøj 6,6,
2700 Brønshøj. 31 60 23 33.
Kontoret: Kongevejen 252, 3.sal, 2830 Vi-
rum. 42 85 58 98. Giro 8 81 17 88. Kontortid
for sociale sager: Tirsdag 10-12.

Esbjerg afd.: Fmd.: Marius Jensen, Jagt-
vænget 22, Hjerting, 6710 Esbjerg V. 75 11 64
18.

Kontor: Centret, Skolegade 54, 6700 Es-
bjerg. Åbent hver onsdag kl. 14-17.

Sydøstjysk afd.: Fmd.: Jens Jac. Jensen,
Ullerupdalvej 217, 2., 7000 Fredericia. 75 92
54 57.

Kontor: Vendersgade 30,1 tlf. 75 93 29 73,
åbent tirsdag 14-16.

Socialsekretær: Kai Ibsen, Skovparken 38 B,
6000 Kolding. 75 52 82 43.

Kolding: Kontor: Koldinghus, Staldgården.
Åbent torsdag kl. 14-17. 75 53 18 84.

Odense afd.:

Fmd.: Kurt Leo Madsen, Skovhaven 70,
5320 Agedrup, tlf. 66 10 92 56.

Kass.: Ruth Gjersing, L.A. Ringsvej 92, 5230
Odense M, tlf. 66 14 27 16.

Det sociale udvalg v/ Aksel Søndergård, Bø-
geparken 80, 7.th., 5240 Odense NØ, tlf. 66
10 40 32.

Sydfyns afd.: Fmd. og konsulent: Hjarne
Ditlevsen, Løkketofte 15, 5700 Svendborg.
Kontor: tlf. 62 20 15 52 (bedst kl. 08.00-
11.00).

Sjællands afd.: Ove Laursen, Moseskræn-
ten 3, Ganløse Bund, 3660 Stenløse 42 18 30
46.

Aalborg afd.: Fmd: Børge Dahl, Herskind-
sgade 9, 9000 Aalborg, 98 12 84 92.

Kontor v/ Børge Jensen, Østerbro 38, 9000
Aalborg. 98 12 16 19. Åbent torsdage 12-17.
Åbent for kammeratligt samvær torsdag 14-
17.

Århus afd.: Fmd. Richard Tue Andersen,
Randersvej 75, 8200 Århus N. 86 16 92 42
Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200
Århus N. 86 16 91 18 i åbningstiden: Tirsdag
og torsdag kl. 10-12.

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

Fmd.: Frode Greve Rasmussen, Lyngdalvej
18, 8500 Grenaa, tlf. 86 30 90 76.

Kass.: Else Bentzen, Nørre Boulevard 62,
8900 Randers, tlf. 86 42 69 61.

Randers afd.: Fmd.: Frode Greve Rasmus-
sen, Lyngdalvej 18, 8500 Grenå. 86 30 90 76.
Kass.: Ejnar Hulten, Møllevej 69, Hornbæk,
8900 Randers. 86 41 81 81.

Sjællands afd.: Fmd.: Jens Thomsen,
Skottegården 15, 2770 Kastrup. 31 50 48 61
og 31 50 09 70.

Kass.: Kaj Schack Grundahl, Tranevej 14,
2670 Greve. 42 90 16 00.

Århus afd.: Fmd. Edith Johansen, Sand-
kåsvej 2, 8210 Aarhus V, tlf. 86 15 73 15.

Kass.: Beth Thorsen, Havvej 3, Vrinners,
8420 Knebel. 86 36 50 82, giro 1 27 64 92.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500
Lille Værløse. 42 48 56 74.

Kass.: Salle Fischermann, Toftekærvej 28
C, 2820 Gentofte. 31 65 89 90.

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, Sjælør Boule-

vard 12, 2.tv., 2450 Kbh. SV. 31 16 60 98.
Kass.: Carl Adolf Sørensen, Egernevvej 24,
8270 Højbjerg. 86 27 23 47.

HORSERØD

Fmd.: Villy Karlsson, Toftekærvej 116, 2860
Søborg. 31 69 86 62.

Kass.: Kaj Birkemose Petersen, Gl. Køge
Landevej 251B, I-dør 2., 2650 Hvidovre. 31
49 20 62.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Hans Bøjlund, Skovparken 7, 6000
Kolding. 75 52 96 11.

Kass.: Søster Lærche, Immerkær 25, 2.tv.,
2650 Hvidovre. 31 75 58 03.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

Astrid Blumensaadt, Carlsgade 5, 5000
Odense C. 66 12 79 08.

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Peder Søgård, Amerikavej, 7,4. th.,
1756 København V. 31 23 02 14

Kass.: Emmy Eskildsen, Nansensgade 22,
5000 Odense C. 66 11 92 52.

Odense: Evald Lægteskov, Granparken
128, 5240 Odense NØ. 66 10 24 15.

STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Helge Kierulff, Kidhøj 10, 2880 Bag-
sværd. 42 98 11 77.

Kass.: Hertha Berthelsen, Landlystvej 72,
2650 Hvidovre. 31 75 97 13.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Fischermann, Fredensvej 1 A, 3,
th., 2920 Charlottenlund. 31 63 82 55.

Kass.: Herman Ebstein, Gerlevvej 15, 2700
Brønshøj. 31 28 27 15.

Frihedsfondens postadresse er: Æbelø-
gade 1 st. th., 2100 København Ø. Telefon 39
27 35 00. Åbent tirsdag, onsdag og torsdag
kl. 10-15.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede. 12
senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8582 Anholt
by. Henv. til S.E.F. Skovvangsvej 220, 8200
Århus N. Telefon 86 16 91 18, i kontortiden
eller Rich. Tue, 86 16 92 42 (sommerhus 86
55 84 64) Ansøgning om ophold i højsæson-
en skriftligt senest den 1. februar.

Kegnæs: Ejers af Kammeraternes Hjelpe-
fond. Se øverst bladets side 2.

»Nors Hovedgård«: Selvejende institution.
12 senge. Adresse: Hindingsvej 38, Nors,
7700 Thisted. Henv.: Alex Bindeballe, 97 98
11 95.

Smidstruphytten: Ejers af Foreningen af
Gestapofanger fra Besættelsen. 4 senge.
Henv. til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128,
3500 Lille Værløse. 42 48 56 74.